

Program
Wsparcia i Aktywizacji
Spółecznej Seniorów
na terenie Miasta Lublin
w latach 2021-2025

Lublin, 2020 r.

Spis treści

Wstęp i założenia Programu.....	4
A. Diagnoza społeczna.....	8
A.1.Zagadnienia demograficzne.....	8
A.2.System opieki zdrowotnej.....	10
A.2.1.Stacjonarne formy opieki medycznej i najczęstsze rodzaje zachorowań	11
A.2.2.Programy zdrowotne skierowane do seniorów.....	13
A.2.3. Formy wsparcia seniorów w zakresie pomocy społecznej.....	15
A.3.System pomocy społecznej.....	18
A.3.1.Charakterystyka seniorów objętych wsparciem MOPR w Lublinie.....	18
A.3.2.Zasoby usług socjalnych na terenie Miasta Lublin.....	22
A.4.Obszary wsparcia aktywizacji seniorów.....	24
A.4.1.Działalność organizacji pozarządowych.....	24
A.4.2. Wydział Inicjatyw i Programów Społecznych.....	26
A.4.3. Dostępność przestrzeni publicznej w Lublinie.....	27
A.4.4. Dostępność komunikacji miejskiej.....	29
A.4.5. Działalność instytucji kultury.....	30
A.4.6.Edukacja.....	33
A.4.7.Sport i aktywność fizyczna.....	33
A.4.8.Inicjatywy i programy organizowane na rzecz seniorów.....	34
B. Wyniki badań ankietowych sytuacji społeczności seniorów w Lublinie.....	38
B.1.Wnioski i zalecenia płynące z badania zapotrzebowania na wsparcie w	

populacji seniorów z Lublina – diagnoza ilościowa i jakościowa.....	38
B.1.1. Podstawowe informacje o badanej grupie.....	38
B.1.2. Główne wnioski i zalecenia.....	39
BADANIA ILOŚCIOWE – KWESTIONARIUSZ.....	39
B.1.3. Generalne wnioski i zalecenia.....	42
C. Misja i cele Programu.....	46
C.1. Cele szczegółowe.....	46
C.2. Szczegółowy opis przyjętych celów:.....	48
C.2.1. Dostosowanie oferty usług społecznych do potrzeb i oczekiwań Seniorów.....	48
C.2.2. Zapewnienie opieki nad osobami niesamodzielnymi oraz wsparcie ich opiekunów nieinstytucjonalnych.....	51
C.2.3. Zapewnienie Seniorom bezpieczeństwa oraz przeciwdziałanie nadużyciom wobec nich.....	52
C.2.4. Działania na rzecz zmiany postaw Seniorów w zakresie stylu życia, aktywności fizycznej i intelektualnej, odżywiania i higieny, dbałości o zdrowie...53	
C.2.5 Rozwój oferty edukacyjnej i kulturalnej dla osób starszych zgodnie z ich potrzebami i zainteresowaniami.....	54
C.2.6. Szeroka edukacja społeczna uwrażliwiająca na problemy starzenia się.....	56
D. Ewaluacja, koordynacja i finansowanie Programu.....	61
D.1.Ewaluacja.....	61
D.2.Koordynacja i monitoring realizacji Programu.....	61
D.3.Finansowanie Programu.....	61

Wstęp i założenia Programu

„Program Wsparcia i Aktywizacji Społecznej Seniorów na terenie Miasta Lublin w latach 2021-2025” zakłada kontynuację działań podejmowanych przez Miasto Lublin w ramach trzech poprzednich edycji. Główny cel Programu to tworzenie warunków dla wspierania i aktywizowania osób starszych. Został on opracowany w odpowiedzi na zmieniającą się sytuację demograficzną i społeczną w naszym mieście.

Działania wspierające aktywizację lubelskich seniorów mają w Gminie Lublin długą tradycję. Już we wrześniu 2011 roku została powołana Społeczna Rada Seniorów Miasta Lublin¹, a w listopadzie 2011 r. - Pełnomocnik Prezydenta Miasta Lublin ds. Seniorów². W styczniu 2012 r. Rada Miasta Lublin przyjęła „Program Wsparcia i Aktywizacji Seniorów w 2012 roku”³ mający na celu poprawę jakości, efektywności i dostępności usług dla seniorów, kreowanie pozytywnego wizerunku osób starszych, tworzenie przyjaznej przestrzeni oraz wspieranie inicjatyw skierowanych do tej grupy społecznej.

Działania „Programu Wsparcia i Aktywizacji Seniorów w 2012 roku” były kontynuowane w „Programie Wsparcia i Aktywizacji Seniorów na terenie Miasta Lublin w latach 2013-2015”, przyjętym Uchwałą nr 685/XXVII/2013 Rady Miasta Lublin z dnia 17 stycznia 2013 r. Dokument wyznaczał zadania w odniesieniu do 4 zasadniczych celów:

- I. Wyrównywanie szans i zapobieganie wykluczeniu społecznemu seniorów
- II. Organizacja działań w ramach ochrony zdrowia i profilaktyki zdrowotnej
- III. Aktywizacja społeczna seniorów
- IV. Poprawa wizerunku osób starszych

Druga edycja Programu została wzbogacona o nowe rozwiązania systemowe oraz dobre praktyki w obszarze wspierania i aktywizacji najstarszych lublinian.

Dzięki podjętym działaniom seniorzy mieli możliwość rozwijania swoich

¹ na mocy Zarządzenia Prezydenta Miasta Lublin Nr 890/2011 z dnia 1 września 2011 r.

² na mocy Zarządzenia Nr 1055/2011 Prezydenta Miasta Lublin z dnia 2 listopada 2011 r.

³ Uchwała Nr 325/XVII/2012 Rady Miasta Lublin z dnia 19.I.2012 r. w spr. przyjęcia Programu Wsparcia i Aktywizacji Seniorów na terenie Miasta Lublin w 2012 roku

zainteresowań, skorzystania z pomocy i wsparcia specjalistów – psychologów, prawników, poszerzenia wiedzy nt. zdrowego stylu życia, chorób wieku dojrzałego, skorzystania z badań profilaktycznych oraz zadbania o kondycję fizyczną. Zorganizowano także liczne spotkania poświęcone zagadnieniom bezpieczeństwa osób starszych, prezentowania ich pasji i talentów.

Wiele inicjatyw organizowano pod hasłem budowania więzi międzypokoleniowych.

Ważnym efektem realizacji Programu w latach 2013-2015 był rozwój oferty wsparcia instytucjonalnego w tym utworzenie pierwszego w regionie specjalistycznego oddziału pobytu całodobowego dla 25 osób z chorobą Alzheimera i schorzeniami pokrewnymi. Utworzono również nowe kluby seniora.

Cenną inicjatywą służącą wzmocnieniu aktywności społecznej lubelskich seniorów było opracowanie i wdrożenie w czerwcu 2015 r. Programu „Lublin Strefa 60+”, którego głównym elementem jest Lubelska Karta Seniora. Na dzień 30 października 2020 r. korzystało z niej 20 111 osób.

Działania podejmowane w latach 2011-2015 zapoczątkowały proces stałego wzmocnienia roli seniorów w życiu społecznym naszego Miasta. Realizacja Programu w kolejnych edycjach odbywała się w oparciu o współpracę Gminy Lublin z wieloma partnerami.

Opracowanie Programu Wsparcia i Aktywizacji Społecznej Seniorów obejmującego lata 2016 - 2020 stało się naturalną konsekwencją wcześniej podejmowanych działań. Zarówno sytuacja demograficzna Lublina, tj. postępujące starzenie się społeczeństwa oraz niski przyrost naturalny, jak też zapotrzebowanie na różne formy aktywizacji i wsparcia najstarszych mieszkańców wymagały wzmocnienia i modyfikacji działań.

Dokument został opracowany na bazie doświadczeń zdobytych podczas realizacji poprzednich edycji Programu, analizy danych dotyczących zasobów infrastrukturalnych służących seniorom w mieście, danych statystycznych GUS-u oraz analizy badań ankietowych przeprowadzonych wśród osób powyżej 60. roku życia przez Wyższą Szkołę Ekonomii i Innowacji w Lublinie we współpracy z Urzędem Miasta Lublin. Przy formułowaniu Programu wzięto pod uwagę „Rządowy

Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020”, który wskazywał cztery priorytety w zakresie polityki senioralnej:

1. **Edukacja osób starszych** – działania mające na celu rozwój oferty edukacyjnej skierowanej do seniorów, wykorzystanie potencjału wzajemnego uczenia się, rozwój innowacyjnych form edukacji, promowanie tzw. wolontariatu kompetencji;
2. **Aktywność społeczna** – rozwój różnych form aktywności osób starszych przy wykorzystaniu istniejącej infrastruktury społecznej (takich, jak np. biblioteki publiczne, domy kultury) oraz włączenie do wspólnych działań młodszego pokolenia, co buduje wzajemne zrozumienie i rozwija umiejętności społeczne;
3. **Partycypacja społeczna** osób starszych – działania na rzecz zwiększenia udziału osób starszych w życiu publicznym, społecznym, gospodarczym, kulturalnym i politycznym. Istotną rolę odgrywają tu organizacje reprezentujące interesy i potrzeby osób starszych, np. rady seniorów;
4. **Usługi społeczne** dla osób starszych – rozwój różnych form wsparcia poprzez zwiększenie dostępności i podniesienie jakości usług społecznych dla osób starszych.

Obecnie opracowywany Program Wsparcia i Aktywizacji Społecznej Seniorów wkomponowuje się w założenia dokumentu rządowego z 2018 r. „Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo - Uczestnictwo – Solidarność”, który przewiduje realizację szeregu działań wobec ogółu osób starszych w ramach następujących obszarów:

1. Kształtowanie pozytywnego postrzegania starości w społeczeństwie.
2. Uczestnictwo w życiu społecznym oraz wspieranie wszelkich form aktywności obywatelskiej, społecznej, kulturalnej, artystycznej, sportowej i religijnej.
3. Tworzenie warunków umożliwiających wykorzystanie potencjału osób starszych jako aktywnych uczestników życia gospodarczego i rynku pracy, dostosowanych do ich możliwości psychofizycznych oraz sytuacji rodzinnej.
4. Promocja zdrowia, profilaktyka chorób, dostęp do diagnostyki, leczenia i rehabilitacji.
5. Zwiększanie bezpieczeństwa fizycznego – przeciwdziałanie przemocy i zaniedbaniom wobec osób starszych.

6. Tworzenie warunków do solidarności i integracji międzypokoleniowej.

7. Działania na rzecz edukacji dla starości (kadry opiekuńcze i medyczne), do starości (całe społeczeństwo), przez starość (od najmłodszego pokolenia) oraz edukacja w starości (osoby starsze).

A. Diagnoza społeczna

Na potrzeby niniejszego Programu przyjmuje się, że senior to osoba, która ukończyła 60. rok życia. Definicja ta jest zgodna z art 4 Ustawy z dnia 11 września 2015 r. o osobach starszych (Dz. U. z dn. 26.10.2015 poz. 1705). Założenie to pozwala z jednej strony na opracowanie działań skierowanych do osób nieaktywnych zawodowo, a z drugiej - pomaga wspierać wydłużenie aktywności zawodowej i przygotowanie do aktywnego starzenia się.

A.1.Zagadnienia demograficzne

12 proc. ludności świata to osoby powyżej 60. r. ż., a do 2050 roku ten odsetek ma wzrosnąć do blisko 22 proc. To oznacza, że ponad 2,1 mld ludzi na świecie będzie w wieku senioralnym. Szacuje się, że za 30 lat co trzeci Europejczyk będzie seniorem.

Ludność Polski wciąż jest jeszcze statystycznie młodsza, niż średnio we wszystkich krajach Unii Europejskiej. Jednak tempo, w którym przybywa u nas seniorów sprawia, że w ciągu najbliższych dekad staniemy się jednym z najstarszych europejskich społeczeństw („Obserwator Finansowy: ekonomia, debata, Polska, świat” 30.10.2019).

Udział osób w wieku 65 + w populacji jest w Polsce niższy, niż w 28 krajach UE (UE-28), ale szybciej wzrasta i tym samym zbliża się do poziomu unijnego. I tak: w UE-28 wzrósł on z 15,8 % w roku 2001 do 19,7 % w roku 2019 (wzrost o 3,9 %), zaś w Polsce odpowiednio z 12,4 % do 17,1 % (wzrost o 4,7 %).

Starzenie się społeczeństw wynika ze zmniejszenia się dzietności kobiet oraz wydłużania się ludzkiego życia. Spadek liczby młodych ludzi przy równoczesnym znaczącym wzroście osób powyżej 60. roku życia, po pierwsze, stanowi wyzwanie dla systemu emerytalnego. Po drugie: już teraz urbaniści zaczynają redefiniować wygląd miast z myślą o potrzebach najstarszych mieszkańców. Po trzecie, starsze osoby zaczynają tworzyć nową grupę konsumentów, w ramach tzw. „silver economy”. Po czwarte, starzenie się społeczeństwa to ogromne wyzwanie dla

systemu opieki zdrowotnej. (na podst. badań koncernu farmaceutycznego BAYER).

Również w naszym mieście dają się zauważyć opisane powyżej prawidłowości. Jak wynika z danych i prognoz Urzędu Statystycznego w Lublinie, przedstawionych na poniższych wykresach, liczba mieszkańców miasta Lublin będzie systematycznie spadać i osiągnie w roku 2035 wartość 305,1 tys. Oznacza to, że w ciągu najbliższych 20 lat liczba lublinian zmniejszy się o 43 400 osób.

Wykres 1: Prognoza liczby mieszkańców Lublina wg GUS

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych i prognoz Urzędu Statystycznego w Lublinie

Tabela 1: Struktura demograficzna miasta Lublin według danych GUS-u za rok 2019

Grupa wiekowa	Liczba bezwzględna	Odsetek populacji
wiek przedprodukcyjny (0-17)	58 369	17,17
wiek produkcyjny (18-64 M; 18-59 - K)	199 019	58,57
wiek senioralny (ponad 65 - M, ponad 60 - K)	82 396	24,24

Tabela 2: Struktura wiekowa mieszkańców Miasta Lublin w latach 2016 – 2019 wg danych GUS

Wiek	2016	2017	2018	2019
przedprodukcyjny	56 439	56 905	57 643	58 369
produkcyjny	207 019	203 763	201 034	191 019
senioralny	77 008	79 182	81 005	82 396
Razem:	340 466	339 850	339 682	339 784

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Lublinie

Liczba mieszkańców **zameldowanych** na pobyt stały w Lublinie, z podziałem

na wiek i płeć, wg stanu na dzień 17.08.2020 r.:

- liczba mieszkańców ogółem – 319 694,
- liczba osób w wieku 60 i więcej lat – 93 271 (kobiety – 57 462, mężczyźni – 35 809),
- liczba osób w wieku 65 i więcej lat - 70956 (kobiety – 44 669, mężczyźni – 26 287),
- liczba osób w wieku 80 i więcej lat – 17 628 (kobiety – 12 058, mężczyźni – 5 570).

Przytoczone dane wskazują, że społeczeństwo miasta Lublin można uznać za demograficznie stare. Odsetek osób powyżej 60.r.ż. do ogólnej liczby mieszkańców wynosi 29 %, zaś osób w wieku powyżej 65. r.ż. - 22 %. Jednocześnie liczba urodzeń zarejestrowanych w Lublinie w roku 2019 wyniosła 3 265.

Analizując powyższe tabele można zauważyć, że o ile liczba najmłodszych osób w mieście pozostaje na względnie stałym poziomie z niewielką tendencją wzrostową, o tyle znacznie kurczy się liczba osób w wieku produkcyjnym. Wzrasta za to liczba osób w wieku senioralnym, oraz w związku z generalnym zmniejszaniem się liczebności populacji miasta, znacząco rośnie procentowy udział liczby seniorów w ogólnej liczbie mieszkańców. Należy zwrócić uwagę na konsekwencje społeczne i ekonomiczne takiego stanu, jak choćby wzrost zapotrzebowania na usługi opiekuńcze, medyczne czy też z dziedziny tzw. „silver economy” przy jednoczesnym spadku liczby osób w wieku produkcyjnym, mogących zapewnić zarówno obsługę, jak i finansowanie. W kontekście spadku liczby mieszkańców, przy równoległym postępującym zjawisku starzenia się społeczeństwa, rola osób starszych w życiu społecznym będzie coraz bardziej istotna, a problemy i potrzeby tej grupy coraz silniej odczuwane.

A.2.System opieki zdrowotnej

Samorząd Miasta Lublin nie jest organem prowadzącym dla jednostek ochrony zdrowia rozumianych jako szpitale, oddziały czy przychodnie. Jedynym wyjątkiem stanowi tu Ośrodek Leczenia Uzależnień SP ZOZ w Lublinie. Mimo to, ze względu na głębokie zaangażowanie w sprawy dotyczące zdrowia mieszkańców, na bieżąco styka się z trudnościami dotyczącymi ten obszar.

Należy stwierdzić, że system ochrony zdrowia w Lublinie jest niedostosowany do potrzeb osób starszych. Szczególnym problemem jest deficyt specjalistów z dziedziny geriatry oraz sprawujących opiekę nad osobami w wieku starszym. Według opinii Konsultanta Wojewódzkiego w dziedzinie geriatry, p. dr Magdaleny Nai-Wiśniewskiej, istnieje głęboki deficyt placówek udzielających specjalistycznej pomocy osobom w podeszłym wieku. W żadnym z podmiotów leczniczych na terenie miasta nie ma oddziału geriatrycznego, a świadczenia ambulatoryjne z tego zakresu udzielane są w jednej poradni geriatrycznej. Jako główną przyczynę niedoborów kadry i zaplecza w tej dziedzinie wymienia się specyfikę pracy i mało satysfakcjonujące wynagrodzenie.

Z informacji uzyskanych z NFZ wynika, iż na terenie miasta Lublin pracuje 6 lekarzy specjalistów geriatrów, w tym 5 z nich praktykuje w dziedzinach innych niż geriatra.

A.2.1. Stacjonarne formy opieki medycznej i najczęstsze rodzaje zachorowań

Jak już napisano, na terenie Lublina brak oddziału geriatrycznego.

W Lublinie funkcjonują 3 zakłady opiekuńczo - lecznicze:

-Zakład Opiekuńczo - Leczniczy w Samodzielnym Publicznym Szpitalu Wojewódzkim im. Jana Bożego przy ul. Herberta dysponujący 33 miejscami,

-Zakład Opiekuńczo - Leczniczy przy ul. Biernackiego posiadający 55 miejsc,

-Zakład Opiekuńczo - Leczniczy w SPZOZ Szpitalu Neuropsychiatrycznym w Lublinie przy ul. Abramowickiej zapewniający 36 miejsca.

Pobyt w zakładzie opiekuńczo-leczniczym finansowany jest przez NFZ oraz pacjenta, który ponosi koszty wyżywienia i zakwaterowania. Zakłady funkcjonują w formie stacjonarnych oddziałów zapewniających całodobową opiekę osobom nie wymagającym hospitalizacji, a których stan zdrowia lub stopień niepełnosprawności nie pozwalają na pozostanie w środowisku domowym. Zakłady udzielają całodobowych świadczeń zdrowotnych, obejmujących pielęgnację i rehabilitację oraz zapewniają produkty lecznicze, materiały medyczne, pomieszczenie i wyżywienie odpowiednie do stanu zdrowia, a także opiekę w czasie organizowanych zajęć

kulturalno-rekreacyjnych.

Kolejka oczekujących na miejsce w ZOL somatycznych wynosi 130 osób, czyli ok. 6 miesięcy.

Według danych uzyskanych z Lubelskiego Oddziału Wojewódzkiego NFZ, wśród mieszkańców Lublina w wieku powyżej 60 lat **najczęściej występują następujące schorzenia:**

- pierwotne nadciśnienie tętnicze – leczęło się na nie 41 778 osób,
- przewlekła choroba niedokrwienna serca – 8 514 osób,
- choroba nadciśnieniowa z zajęciem serca – 6 826 osób,
- zwyrodnienia wielostawowe i kręgosłupa – 19 613 osób,
- zwyrodnienia stawów kolanowych – 4 866 osób,
- zaćma starcza i stany po zaćmie – 11 172 osoby.

Ponadto w roku 2019 częstymi schorzeniami były zaburzenia neurologiczne (korzeni nerwów rdzeniowych i spotów nerwowych) – 10 267 osób, cukrzyca insulinoniezależna – 9 672 osoby oraz rozrost gruczołu krokowego – 8 891 osób.

W poradniach, gdzie odnotowano największą liczbę pacjentów, czas oczekiwania na wizytę kształtował się następująco:

- poradnia kardiologiczna – 71 dni,
- poradnia okulistyczna – 51 dni,
- poradnia ortopedyczna – 44 dni,
- poradnia neurologiczna – 40 dni.

Przytoczone powyżej dane pokazują, jak duże jest zapotrzebowanie na świadczenia medyczne związane z chorobami wieku podeszłego i jak wielkie deficyty występują w tej dziedzinie. Próby zaradzenia sytuacji wymagałyby podjęcia kompleksowych działań, związanych zarówno z polityką kształcenia kadr medycznych, jak też zapewnienia środków na finansowanie miejsc stacjonarnej i niestacjonarnej opieki.

Kompetencje w tych dziedzinach leżą poza uprawnieniami Samorządu Miasta Lublin.

A.2.2. Programy zdrowotne skierowane do seniorów

Program „Zdrowie dla Lublina 2021-2025” zakłada integrację działań na rzecz poprawy i utrzymania zdrowia społeczności lokalnej. Wśród tych działań szczególne znaczenie przypisano promocji zdrowia i profilaktyce. Promocja zdrowia może być realizowana przez wiele podmiotów w różnych miejscach, począwszy od podmiotów leczniczych, poprzez szkoły, placówki ochrony zdrowia, organizacje pozarządowe i społeczność lokalną.

Działania na rzecz promocji i wzmocnienia zdrowia mają tym większe szanse powodzenia, im więcej jednostek i grup społecznych jest w nie zaangażowanych.

Istotną rolę odgrywają działania profilaktyczne realizowane przez Samorząd Miasta Lublin w formie programów zdrowotnych skierowanych do seniorów. Dotychczas w kolejnych edycjach Wydział Zdrowia i Profilaktyki zrealizował:

1. Program szczepień ochronnych przeciw grypie dla osób powyżej 65. roku życia mieszkańców Miasta Lublin w latach 2016-2019

Liczba uczestników Programu : 30 075 osób

Kwota wydatkowana: 1 133 200,00 zł

Program był realizowany na terenie Miasta Lublin przez podmioty lecznicze wyłonione w konkursie. W ramach Programu jego uczestnicy otrzymywali świadczenie medyczne w postaci szczepienia przeciw grypie oraz uzyskiwali informacje o zasadach profilaktyki grypy, występowaniu odczynów poszczepiennych oraz zasadach postępowania przy ich wystąpieniu.

2. Program świadczeń zdrowotnych w zakresie sprawowania opieki nad osobami dorosłymi w stanach terminalnych choroby - w latach 2016-2019

Liczba uczestników programu : 188 osób.

Liczba osobodni w hospicjum stacjonarnym: 1753.

Liczba osobodni w hospicjum domowym: 6934.

Program był realizowany przez Hospicjum im. Dobrego Samarytanina w Lublinie. W ramach programu świadczona jest opieka paliatywna w aspekcie łagodzenia objawów, udzielania wsparcia psychologicznego, socjalnego, duchowego i emocjonalnego dla podopiecznego i jego rodziny oraz wsparcie rodziny w okresie osierocenia.

W programie „Zdrowie dla Lublina 2021-2025” w zakresie dotyczącym seniorów zalecane są następujące formy realizacji potrzeb zdrowotnych:

- profilaktyka i promocja zdrowia seniorów (programy i projekty dotyczące bezpieczeństwa, promocji aktywnego zdrowego trybu życia, odżywiania, wypoczynku, higieny itp.),
- realizacja dotychczasowego programu opieki hospicyjnej,
- poprawa dostępności usług zdrowotnych z zakresu geriatry, opieki długoterminowej i hospicyjnej, opieki domowej, rozwoju usług wspierających,
- pozyskiwanie partnerów do realizacji programów z zakresu opieki hospicyjnej, długoterminowej i geriatrycznej,
- wprowadzanie zasady prymatu opieki domowej nad instytucjonalną oraz rozwijanie wszelkich usług opiekuńczo-pielęgnacyjnych i leczniczych dla osób zależnych,
- deinstytucjonalizacja opieki nad osobami niesamodzielnymi, w tym tworzenie dziennych domów opieki medycznej oraz środowiskowych form pomocy lub samopomocy i innych alternatywnych form opieki,
- koordynacja działań z Programem „Lublin Strefa 60+” oraz „Lubelską Kartą Seniora” w zakresie zwiększania dostępu do usług medycznych dla osób w wieku senioralnym,
- podejmowanie działań na rzecz rozwoju nowych form usług, m.in. teleopieki, wykorzystanie nowych technologii,
- pozyskiwanie partnerów do rozwoju świadczenia opieki na zasadzie

wolontariatu, m.in. uczniów lubelskich szkół ponadgimnazjalnych.

A 2.3. Formy wsparcia seniorów w zakresie pomocy społecznej

Osoby w wieku emerytalnym, jako jedna z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, mogą korzystać z pomocy społecznej na zasadach ogólnych.

O bezzwrotną pomoc finansową mogą starać się osoby, które spełniają warunki określone w ustawie o pomocy społecznej:

- trudna sytuacja życiowa (przesłanki do udzielenia pomocy zawarte są w art. 7 Ustawy o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r. poz. 1876 ze zm.),
- trudna sytuacja finansowa (kryteria dochodowe zawarte są w Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 14 lipca 2015 r. w sprawie zweryfikowanych kryteriów dochodowych oraz kwot świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej),

przy czym oba warunki muszą być spełnione jednocześnie.

W szczególnie uzasadnionych przypadkach osobie albo rodzinie o dochodach przekraczających kryterium dochodowe może być przyznany specjalny zasiłek celowy w wysokości nieprzekraczającej odpowiednio kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej lub rodziny (który nie podlega zwrotowi), albo zasiłek okresowy, zasiłek celowy lub pomoc rzeczowa, pod warunkiem zwrotu części lub całości kwoty zasiłku lub wydatków na pomoc rzeczową.

Ze świadczeń pomocowych Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Lublinie w roku 2019 skorzystały 3674 osoby w wieku senioralnym i ich rodziny, z czego z usług opiekuńczych - 1592 świadczeniobiorców, z zasiłku stałego 916, z zasiłku celowego i w naturze – 714 osób, ze specjalnych usług opiekuńczych – 53 osoby. 798 osobom opłacano składki na ubezpieczenie zdrowotne, a 498 osobom przyznano zasiłek okresowy.

Usługi opiekuńcze, które w przypadku seniorów stanowią największy odsetek wśród rodzajów udzielonej pomocy, przysługują osobom samotnym, które z powodu wieku, choroby, niepełnosprawności lub innej przyczyny wymagają pomocy, a są jej pozbawione. Usługi opiekuńcze mogą być przyznane również osobom, które wymagają pomocy innych osób, a rodzina nie może takiej pomocy zapewnić. Usługi

świadczone są w mieszkaniu osoby potrzebującej lub w ośrodkach wsparcia, takich jak środowiskowe domy samopomocy, kluby samopomocy, dzienne domy pomocy. Usługi opiekuńcze obejmują pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację oraz w miarę możliwości, zapewnienie kontaktów z otoczeniem.

W razie niemożności zapewnienia usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania, można ubiegać się o umieszczenie w domu pomocy społecznej. Domy zapewniają całodobową opiekę oraz zaspokajają niezbędne potrzeby bytowe, zdrowotne, edukacyjne, społeczne i religijne na poziomie obowiązującego standardu.

W roku 2020 na terenie Miasta Lublin funkcjonowało 7 domów pomocy społecznej. Dysponowały one łącznie **613** miejscami.

Oprócz domów pomocy społecznej, na terenie miasta funkcjonują placówki zapewniające całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku. Na dzień 20 sierpnia 2020 roku w Lublinie funkcjonowało 5 takich placówek, posiadających zgodę Wojewody Lubelskiego:

1. Dom Opieki im. św. Brata Alberta, prowadzony przez Zgromadzenie Sióstr Albertynek Posługujących Ubogim z siedzibą w Warszawie, mieszczący się przy ul. Ogrodowej 4 w Lublinie. Placówka prowadzona w ramach działalności statutowej dla kobiet w podeszłym wieku, niepełnosprawnych i przewlekle chorych,
2. „Promyk” dla osób starszych – prowadzony w ramach działalności gospodarczej, mieszczący się przy ul. Reja 55b w Lublinie. Placówka dla kobiet w podeszłym wieku, niepełnosprawnych i przewlekle chorych,
3. „Tutela – usługi opiekuńczo-pielęgnacyjne” – prowadzony w ramach działalności gospodarczej, posiadający 2 placówki, mieszczące się przy ul. Nad Zalewem 15- 17 i w Krężnicy Jarej 320. Placówka przeznaczona dla kobiet i mężczyzn w podeszłym wieku i przewlekle chorych.

Poza placówkami oferującymi seniorom całodobową opiekę i pomoc, w mieście Lublin funkcjonują również ośrodki wsparcia, świadczące pomoc w formie pobytu dziennego. Zespół Ośrodków Wsparcia w 10 prowadzonych przez siebie ośrodkach dysponuje 560 miejscami. Korzysta z nich 785 osób. ZOW proponuje seniorom zajęcia terapeutyczno-usprawniające, ruchowe i rehabilitacyjne, wsparcie

psychologiczne, zajęcia rozwijające zainteresowania i kompetencje społeczne, wycieczki i spotkania towarzyskie. Codziennie zapewnia również wyżywienie w formie obiadów dla 220 osób (na miejscu lub z dowozem do mieszkania).

Punkt Domowej Opieki

Zespół Ośrodków Wsparcia w Lublinie obejmuje obecnie tą formą pomocy mieszkańców trzech dzielnic: Kalinowszczyzna (40 miejsc), LSM (40 miejsc), Śródmieście (30 miejsc). Od grudnia 2020 r. planowane jest uruchomienie nowych Punktów Domowej Opieki w dzielnicy Czuby (40 miejsc) i Czechów (40 miejsc). Oferta ta skierowana jest do osób, które z powodu stanu zdrowia nie mogą samodzielnie opuszczać swojego miejsca zamieszkania. W pierwszej kolejności wsparcie to udzielane jest osobom samotnie mieszkającym. W ramach Punktu Domowej Opieki dostarczane są obiady i udzielane wsparcie pracownika socjalnego. Dowóz obiadów odbywa się codziennie od poniedziałku do piątku z wyjątkiem dni świątecznych. Podstawę do skorzystania z takiej usługi stanowi decyzja administracyjna wydana przez Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Lublinie, po uprzednim przeprowadzeniu wywiadu środowiskowego. Odpłatność uzależniona jest od dochodu osoby korzystającej z dowozu obiadu.

Opaski życia

W ramach projektu unijnego: „Aktywni i samodzielni. Usługi społeczne i zdrowotne – tworzenie systemu pomocy środowiskowej w celu wsparcia 350 osób w podeszłym wieku” lubelscy seniorzy korzystają z opasek życia już od września 2019 roku. Ze względu na duże zainteresowanie tą formą wsparcia planowana jest kontynuacja tego zadania do końca 2022 roku. Systemem całodobowej teleopieki objętych jest 400 osób. Od początku wdrażania programu z opasek skorzystało 591 seniorów. Opaska SOS służy do wezwania natychmiastowej pomocy w sytuacji zagrożenia życia, zdrowia lub bezpieczeństwa seniora. Urządzenie bezpośrednio łączy się z pracownikami Centrum Teleopieki, którzy po otrzymaniu zgłoszenia udzielają adekwatnej pomocy wzywając odpowiednie służby i powiadamiając najbliższe osoby.

Pudełko życia

Celem tej inicjatywy, wprowadzonej w marcu 2014 r. przez Samorząd Miasta Lublin, jest podniesienie poczucia bezpieczeństwa w zakresie zdrowia i życia. Zakłada umieszczenie wszystkich ważnych informacji o osobie (jej stanie zdrowia, przyjmowanych lekach, przewlekłych chorobach) w jednym miejscu – specjalnie do tego celu przygotowanym pojemniku, odpowiednio oznakowanym (dla służb ratunkowych). Lubelskim Seniorom wydano łącznie 1200 Pudełek.

A.3.System pomocy społecznej

A.3.1.Charakterystyka seniorów objętych wsparciem MOPR w Lublinie

Na terenie Lublina działa 5 Filii Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie, w skład których wchodzi 22 sekcje pracy socjalnej. Dane statystyczne Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Lublinie wskazują, iż w roku 2020 pomocą środowiskową objęto 3674 osoby w wieku 60 i więcej lat. 1005 (27,3%) spośród tych osób osiągnęło dochód na osobę poniżej kryterium ustawowego. Nie należy jednak ekstrapolować tej danej na całą populację lubelskich seniorów, gdyż MOPR nie dysponuje danymi na temat ubóstwa wszystkich seniorów w Lublinie.

A.3.1.1.Sytuacja społeczna i ekonomiczna

Osoby w wieku 60 lat i więcej przeważnie posiadają bliską rodzinę, większość z nich jednak prowadzi gospodarstwa jednoosobowe. Seniorzy wskazują, że w większości przypadków utrzymują poprawne relacje z najbliższą rodziną i sąsiadami. Mogą liczyć na doraźne lub stałe wsparcie, najczęściej w formie usług typu zakupy, sprzątanie, pomocy w umówieniu wizyty u lekarza. Są osoby starsze, które pomimo posiadania rodziny borykają się z problemem samotności, odrzucenia, braku zainteresowania ich problemami czy potrzebami. Osoby starsze wskazują także, że ich bliscy w dzisiejszych czasach koncentrują się na sprawach zawodowych, co wpływa na znaczne ograniczenie czasu, który poświęcają rodzicom czy dziadkom. Taka sytuacja przyczynia się także do izolacji społecznej, przejawiającej się unikaniem nawiązywania szerszych kontaktów, choćby sąsiedzkich.

Zjawiskiem, które nasiliło się w ostatnim okresie jest emigracja zarobkowa

osób z najbliższej rodziny. To wiąże się z nieregularnym utrzymywaniem kontaktów telefonicznych (bądź bardzo sporadycznych odwiedzin), a w konsekwencji powoduje u osób starszych wzrost poczucia osamotnienia oraz faktyczne pozostawienie ich bez wsparcia i opieki. Mniejszość (szacowaną na ok. 10%) stanowią osoby, które nie mogą liczyć na żadną pomoc ze strony rodziny, bądź nie utrzymują żadnych kontaktów z najbliższymi.

Warunki mieszkaniowe osób starszych są na ogół dobre. Większość z nich jest właścicielami lub głównymi lokatorami swoich mieszkań. Zamieszkują w blokach, prywatnych kamienicach, domach jednorodzinnych. Opłaty mieszkaniowe regulują na bieżąco.

Wśród grupy osób korzystających z pomocy społecznej oferowanej przez Filie MOPR najliczniejszą stanowią osoby posiadające stałe własne źródło dochodu - świadczenie emerytalne lub rentowe.

Osoby nie posiadające dochodu pozostają na utrzymaniu rodziny lub korzystają z zasiłku stałego z pomocy społecznej. W ocenie pracowników socjalnych wielu klientów MOPR, pomimo posiadanego świadczenia, boryka się z problemem zaspokajania niezbędnych podstawowych potrzeb. Osoby starsze na pierwszym miejscu starają się regulować zobowiązania typu czynsz, opłaty eksploatacyjne (gaz, energia elektryczna), które stanowią istotne obciążenie ich domowego budżetu. Pozostałe środki przeznaczają na bieżące wydatki - żywność, środki czystości.

Potrzeby zdrowotne, tj. zakup leków, rehabilitacji i innych form wspomagających leczenie i funkcjonowanie (sanatoria, turnusy rehabilitacyjne, itp.) z uwagi na posiadane środki są realizowane niejednokrotnie kosztem innych potrzeb lub nie są w ogóle zaspokajane. Znaczna większość osób starszych korzystających z pomocy MOPR to osoby objęte wsparciem w formie usług opiekuńczych. Wsparcie Filii MOPR w postaci specjalnych zasiłków celowych na pokrycie lub częściowy zwrot wydatków na leki i leczenie, czy też na zakup żywności to forma pomocy oczekiwana przez te osoby.

A.3.1.2.Zainteresowania i aktywność seniorów

Aktywność seniorów w przeważającym stopniu zależy od stanu ich zdrowia, sprawności ruchowej i intelektualnej oraz od sytuacji finansowej. Osoby samodzielne i sprawne fizycznie chętnie wychodzą na spacer, spędzają czas w osiedlowych

parkach, na ławkach przed blokiem. Istotnym elementem są zainteresowania związane z tematyką religijną. Liczna grupa seniorów regularnie chodzi do kościoła, udziela się w organizacjach przykościelnych. Te osoby są zorientowane w sytuacji społecznej, na bieżąco śledzą wydarzenia z kraju i ze świata. Ważny element życia wielu seniorów stanowi opieka nad zwierzętami, które są traktowane jak bliskie im osoby.

Część osób utrzymuje kontakty z sąsiadami, uczestniczy w koncertach, wystawach i przedstawieniach organizowanych przez parafie, domy kultury i inne instytucje. Ze względu jednak na niewystarczające środki finansowe, w ograniczonym zakresie korzystają z płatnych ofert instytucji kulturalnych (kino, teatr), niejednokrotnie rezygnują z zakupu prasy.

Wiele osób chętnie udziela się lokalnie, interesuje się sprawami osiedla i dba o własne otoczenie. Wynika to w dużej mierze z faktu, iż w sąsiedztwie zamieszkują osoby w podobnym wieku, często znające się wiele lat. Chętnie pomagają sobie nawzajem, korzystają z pomocy sąsiedzkiej.

Seniorzy chętnie korzystają ze zorganizowanych form wsparcia, np. Klubów Seniora, zajęć Lubelskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku, oferty ośrodków wsparcia. Ze szczególnym zainteresowaniem spotykają się zajęcia muzyczne, taneczne, intelektualne (usprawniające umysł), plastyczne, ruchowe i wokalne (chór).

Aktywność seniorów w dużym stopniu uzależniona jest, poza sytuacją finansową i zdrowotną, od poziomu wykształcenia i posiadanych zainteresowań oraz preferowanych form aktywności podejmowanych we wcześniejszych okresach ich życia.

Seniorzy oczekują przedstawienia oferty konkretnych zajęć. Doświadczenie pracowników socjalnych oraz dobre rozpoznanie warunków istniejących w danej społeczności lokalnej wydaje się mieć fundamentalne znaczenie przy skutecznym aktywizowaniu seniorów.

A3.1.3. Najczęściej zgłaszane potrzeby seniorów wg MOPR

Do potrzeb seniorów, sygnalizowanych pracownikom socjalnym, należą:

1. konieczność uproszczenia procedury dostępu do specjalistycznej opieki zdrowotnej, rehabilitacji,
2. dostosowanie mieszkań do potrzeb ludzi starszych oraz likwidacja barier architektonicznych w instytucjach i urzędach,
3. większa dostępność do ortopedycznego oprzyrządowania pomocniczego i stałego (sprzęt rehabilitacyjny, materace przeciwoślizgowe itp.),
4. dostępność dziennych form wsparcia dostosowanych do potrzeb seniorów,
5. dostęp do komputerów, Internetu oraz szkolenia w tej dziedzinie,
6. tania oferta kulturalna dla seniorów (np. bilety do kina, teatru),
7. kontakty z osobami młodszymi,
8. dofinansowanie do turnusów rehabilitacyjnych,
9. zapewnienie tanich obiadów i leków,
10. potrzeba kontaktów społecznych – rodzinnych, koleżeńskich, sąsiedzkich i przynależności do grupy,
11. potrzeba wykonywania społecznie użytecznych działań, aktywności, integracji ze środowiskiem,
12. potrzeba samodzielności w atmosferze życzliwości i zrozumienia,
13. potrzeba umacniania poczucia własnej wartości, szacunku i przydatności,
14. organizacja wszechstronnego wsparcia społecznego ludzi starszych w ich środowisku zamieszkania,
15. rozwój wolontariatu na rzecz osób starszych,
16. upowszechnianie form rekreacji dla seniorów (ławki, tzw. „siłownie pod chmurką dla seniorów”).

A.3.1.4. Najczęstsze bariery w funkcjonowaniu seniorów:

Wewnętrzne:

1. strach o własne bezpieczeństwo spowodowany m.in. brakiem sprawności, poczuciem zagrożenia na ulicy, niechęć do wyjścia z domu,
2. brak akceptacji ze strony rodziny,
3. zniechęcenie, brak motywacji do zmian,
4. brak wiary we własne możliwości,
5. ograniczenia wynikające z niepełnosprawności,
6. wysokie oczekiwania, utrudniające porozumienie,
7. nieśmiałość,
8. poczucie niezrozumienia, izolacji,
9. frustracja spowodowana trudną sytuacją ekonomiczną,
10. brak umiejętności organizowania czasu wolnego,
11. brak wiedzy na temat aktualnych imprez kulturalnych na terenie dzielnicy i brak możliwości zdobycia informacji,
12. brak aktywności w celu uzyskania informacji na temat instytucji i organizacji działających na rzecz seniorów,
13. dotychczasowe nawyki i przyzwyczajenia (np. spędzanie czasu przed telewizorem),
14. problemy z akceptacją starości i postępującymi ograniczeniami funkcjonalnymi,

15. ograniczenia w komunikowaniu się (zaburzenia mowy, słuchu, wzroku, pamięci),

Zewnętrzne:

1. bariery architektoniczne w mieszkaniach oraz budynkach użyteczności publicznej (brak wind, strome schody, ciemne klatki schodowe, wysokie piętra, ciemne pomieszczenia, wysokie krawężniki),
2. bariery transportowe, w tym utrudnienia w korzystaniu z niektórych przystanków komunikacji miejskiej, w szczególności nieczytelne (zbyt mała czcionka) rozkłady jazdy,
3. różnice międzypokoleniowe (wyznawane poglądy, wartości, sposoby rozwiązywania problemów, postawy, sposób bycia, kultura, podejście do historii i tradycji),
4. negatywny obraz starości w społeczeństwie,
5. nieumiejętność obsługi komputera, bankomatu, posługiwania się kartami płatniczymi,
6. trudności komunikacyjne w urzędach (zbyt mała czcionka na drukach, zawile procedury, odsyłanie do stron internetowych).

A.3.2. Zasoby usług socjalnych na terenie Miasta Lublin

W roku 2020 na terenie Miasta Lublin działały następujące ośrodki wsparcia dla osób starszych:

1. Centrum Usług Socjalnych Lublin, ul. Lwowska 28. Z oferty Centrum mogą korzystać mieszkańcy dzielnicy Kalinowszczyzna. W ośrodku realizowane są usługi w formie półstacjonarnej: prozdrowotne (masaże, gimnastyka usprawniająca), terapeutyczne, wspomagająco - aktywizujące, praca socjalna; wyżywienie - obiady oraz dowóz posiłków do miejsca zamieszkania.

2. Centrum Dziennego Pobytu Centrum Dziennego Pobytu dla Seniorów Nr 1 Lublin, ul. Poturzyńska 1. Uczestnikami Centrum mogą być mieszkańcy dzielnicy Czechów. W ośrodku realizowane są usługi: prozdrowotne (masaże, gimnastyka usprawniająca), terapeutyczne, wspomagająco - aktywizujące, praca socjalna. Istnieje również możliwość korzystania z obiadów.

3. Centrum Dziennego Pobytu dla Seniorów Nr 2 Lublin, ul. Gospodarcza 7. Z oferty Centrum mogą korzystać mieszkańcy dzielnicy Tatary. W ośrodku realizowane są usługi: terapeutyczne, wspomagająco - aktywizujące, praca socjalna. Uczestnicy zajęć mają możliwość korzystania z obiadów.

4. Centrum Dziennego Pobytu dla Seniorów Nr 3 Lublin, ul. Niecała 16. Usługi Centrum oferowane są mieszkańcom dzielnicy Śródmieście. Obejmują zajęcia prozdrowotne (masaże, gimnastyka), terapeutyczne, wspomagająco - aktywizujące oraz pracę socjalną. Istnieje możliwość korzystania z obiadów - dowóz posiłków do miejsca zamieszkania.

5. Centrum Dziennego Pobytu dla Seniorów Nr 4 Lublin, ul. Pozytywistów 16. Z oferty Centrum mogą korzystać mieszkańcy dzielnicy LSM. W ośrodku realizowane są usługi w formie półstacjonarnej: prozdrowotne (masaże, gimnastyka usprawniająca), terapeutyczne, wspomagająco - aktywizujące oraz praca socjalna, wyżywienie - obiady oraz dowóz posiłków do miejsca zamieszkania.

6. Dzienny Dom Senior+ dla 40 osób w Lublinie ul. Jana Pawła II 11. Oferuje Seniorom terapię prozdrowotną i aktywizującą, rehabilitację, masaże, zapewnia też obiady.

7. Filia Środowiskowego Domu Samopomocy Lublin, ul. Lwowska 28. Ośrodek przeznaczony dla 15 osób z chorobą Alzheimera i zaburzeniami pamięci. Świadczy usługi w formie pobytu dziennego. Prowadzone są zajęcia ruchowe, terapia zajęciowa i aktywizująca, rehabilitacja społeczna. W ramach treningu kulinarnego zapewnione jest wyżywienie.

8. Środowiskowy Dom Samopomocy Lublin, ul. Kalinowszczyzna 84. Działa przy Domu Pomocy Społecznej „Kalina”. Świadczy usługi w formie pobytu dziennego. Przeznaczony dla 34 osób w podeszłym wieku, z chorobą Alzheimera, zaburzeniami pamięci i schorzeniami pokrewnymi. Zapewnia terapię uaktywniającą pamięć, zajęcia ruchowe, terapię zajęciową i aktywizującą. Zapewnia transport i wyżywienie.

9. Centrum Aktywizacji i Rozwoju Seniorów – Dzienny Ośrodek Wsparcia Lublin ul. Nałkowskich 114. Usługi oferowane w Centrum to usługi aktywizacyjne, integrujące, prozdrowotne. Istnieje możliwość skorzystania z wyżywienia w formie obiadów a także wsparcia pracownika socjalnego oraz psychologa. W zajęciach organizowanych w Centrum korzysta stale 30 seniorów, zaś około 100 osób korzysta okazjonalnie.

10. Środowiskowy Dom Samopomocy „Mefazja” prowadzony przez Lubelskie Stowarzyszenie Alzheimerowskie Lublin, ul. Towarowa 19. Dom świadczy usługi w formie pobytu dziennego. Przeznaczony jest dla 33 osób z chorobą Alzheimera. Zapewnia terapię uaktywniającą pamięć, zajęcia ruchowe, trening funkcjonowania w codziennym życiu, poradnictwo psychologiczne, konsultacje lekarza specjalisty i wyżywienie.

KLUBY SENIORA

Miejskie Kluby Seniora zlokalizowane są w wielu dzielnicach Lublina. To przyjazne miejsca, w których Seniorzy mogą nawiązywać relacje społeczne oraz aktywnie i twórczo spędzać czas. Mogą też realizować pasje i zdobywać nowe umiejętności. Propozycje Klubów Seniora obejmują zajęcia rozwijające zainteresowania, gimnastykę ogólnorozwojową, masaże, wykłady i porady z zakresu zdrowia, zajęcia rozwijające sprawność intelektualną, spotkania integracyjne i okolicznościowe, zabawy taneczne. Uczestnictwo w Klubach Seniora jest bezpłatne.

1. **Klub Seniora „Owocowa”** ul. Owocowa 6 (Ponikwoda).

2. **Klub Seniora „Pogodna”** Droga Męcz. Majdanka 27 (Bronowice).

3. **Klub Seniora „Róży Wiatrów”** ul. Róży Wiatrów 9 (Dziesiąta).

4. **Klub Seniora „Pod Świerkami”** ul. J. Tuwima 5 (Dziesiąta).
5. **Klub Seniora „Dziesiąta”** ul. Kunickiego 130.
6. **Klub Seniora „Śródmieście”** ul. Narutowicza 6 .
7. **Klub Seniora „Roztocze”** ul. Roztocze 1 (Węglin).
8. **Klub Seniora „Ruta”** al. Jana Pawła II 11 (Czuby).
9. **Klub Seniora „Nad Zalewem”** ul. Krężnicka 156.
10. **Klub Seniora „Sławin”** ul. Sławinkowska 50.
11. **Klub Seniora „Felin”** ul. Z. Augusta 14.
12. **Klub Seniora „Kalina”** ul. Lwowska 28.
13. **Klub Seniora „Sławinek”** al. Warszawska 31.
14. **Klub Seniora „Przy Zamku”** ul. Rуска 15.
15. **Klub Seniora „Pozytywistów”** ul. Pozytywistów 16 (LSM).
16. **Klub „Senior+” i „Centrum Aktywizacji”** ul. Nałkowskich 108.
17. **Klub Seniora „Klub Aktywnych Kobiet”** ul. Gospodarcza 7. Klub prowadzony przez Zespół Ośrodków Wsparcia w Lublinie w ramach projektu „LUBInclusiON”.
18. **Klub Seniora „Senior Montessori”** ul. Lwowska 28. Prowadzony przez Zespół Ośrodków Wsparcia w Lublinie w ramach projektu „LUBInclusiON”.
19. **Klub Seniora CZAS** prowadzony przez Polski Czerwony Krzyż. Lubelski Oddział Okręgowy działa przy ul. Bursaki 17.
20. W ramach zlecenia realizacji zadania, przy ul. Puchacza 6 funkcjonuje **Świetlica dla Seniorów** (10 miejsc) prowadzona przez Polski Czerwony Krzyż, Lubelski Oddział Okręgowy.

A.4.Obszary wsparcia aktywizacji seniorów

A.4.1.Działalność organizacji pozarządowych

Organizacje pozarządowe są ważnymi partnerami Samorządu Miasta Lublin w realizacji działań na rzecz seniorów, wspierającymi i współrealizującymi miejską politykę społeczną. Podejmują się one wykonywania zadań publicznych, dzięki którym spełniają swoje statutowe cele. Prowadzą szerokie działania mające na celu aktywizację osób starszych oraz udzielanie wsparcia w codziennym funkcjonowaniu seniorów.

Organizacje pozarządowe realizują inicjatywy angażujące osoby starsze do działań na rzecz środowiska lokalnego, promujące aktywny styl życia, współpracę

międzypokoleniową oraz ideę wolontariatu. Wspierają i aktywizują osoby, które z różnych powodów znajdują się w trudnej sytuacji, są zagrożone wykluczeniem społecznym i ze względu na swoją sytuację nie są w stanie same zaspokoić swoich potrzeb życiowych, angażują i motywują osoby starsze do różnorodnej działalności kulturalnej i społecznej. Z racji pojawiających się nowych potrzeb, a także dzięki prężnie działającemu ruchowi samopomocowemu ciągle pojawiają się nowe fundacje i stowarzyszenia, ukierunkowane m. in. na działania senioralne. Działania organizacji pozarządowych bardzo często są prowadzone w ścisłej współpracy z samorządem.

Wspólne działania dotyczą wielu aspektów życia seniorów. Organizacje otrzymują wsparcie finansowe na ww. aktywności poprzez otwarte konkursy ofert na realizację zadań publicznych, m.in. w ramach Programu Wsparcia i Aktywizacji Społecznej Seniorów, ale także w ramach innych zadań zleczanych, np. w obszarze kultury ze środków pochodzących z budżetu Gminy Lublin. Na swoją działalność i inicjatywy senioralne organizacje pozyskują również środki finansowe z innych źródeł, m. in. z Funduszu Inicjatyw Obywatelskich, z Rządowego Programu Aktywizacji Społecznej Osób Starszych (ASOS) oraz ze środków Unii Europejskiej.

Jedną z najstarszych organizacji skupiających znaczącą liczbę osób starszych jest **Polski Związek Emerytów Rencistów i Inwalidów Oddział Okręgowy w Lublinie**, który działa w Lublinie od 1948 roku i skupia osoby w wieku 60+. Realizując statutowe cele, Związek od wielu lat organizuje wypoczynek, rehabilitację, szkolenia merytoryczne i różnorodne imprezy adresowane do seniorów. Głównymi kierunkami działań są edukacja, w tym szkolenia w zakresie zdrowego starzenia się, bezpieczeństwa osobistego i finansowego, różne formy aktywności rekreacyjnej, turystyczno-wypoczynkowej i integracja społeczna. W zakresie rozwoju zainteresowań plastycznych, muzycznych i literackich Związek organizuje Przeglądy Rękodzieła i Twórczości Plastycznej Seniorów i Osób Niepełnosprawnych oraz Przeglądy Twórczości Artystycznej Seniorów.

Towarzystwo Wolnej Wszechnicy Polskiej jako stowarzyszenie społeczno-naukowe od 1957 roku działa na rzecz rozwoju i upowszechniania nauki, ze szczególnym uwzględnieniem kształcenia i wychowania. Działania Towarzystwa obejmują zagadnienia z zakresu pomocy społecznej, ochronę i promocję zdrowia, wspieranie i upowszechnianie

kultury fizycznej, turystykę i krajoznawstwo oraz promocję i organizację wolontariatu, a także integrację zawodową i społeczną osób zagrożonych wykluczeniem.

Od 30 lat Towarzystwo jest organem założycielskim i prowadzącym Lubelski Uniwersytet Trzeciego Wieku i Lubelskie Centrum Aktywności Seniorów. Celem wykładów, prelekcji i seminariów jest popularyzacja nauki, zaś metodyka prowadzonych zajęć dostosowywana jest do wieku i wymagań osób dorosłych. W ramach działalności LCAS-u prowadzony jest: Wielopokoleniowy Klub Wolontariusza, Klub SuperBabci i SuperDziadka, Klub Aktywnego Seniora LSM, Klub Aktywnego Seniora Bronowice. Wszystkie te formy prowadzone są w ramach realizacji idei wolontariatu seniorów na rzecz innych potrzebujących osób.

Wykaz lokalnych organizacji pozarządowych działających na rzecz osób starszych dostępny jest na stronie internetowej Urzędu Miasta Lublin, w zakładce Seniorzy.

A.4.2. Wydział Inicjatyw i Programów Społecznych

Wychodząc naprzeciw potrzebom środowiska organizacji pozarządowych z obszaru spraw społecznych, w styczniu 2012 roku zostało utworzone Lubelskie Centrum Aktywności Obywatelskiej (LCAO), które w styczniu 2019 r. zostało przekształcone w Wydział Inicjatyw i Programów Społecznych. Jest on miejscem budowania partnerstwa i współpracy pomiędzy organizacjami pozarządowymi, władzami lokalnymi i innymi podmiotami działającymi na rzecz najstarszych mieszkańców miasta. Organizacje działające we współpracy z Wydziałem korzystają ze wsparcia merytorycznego, zaplecza lokalowego i wyposażenia biurowego Wydziału, część z nich swoją siedzibę ma zarejestrowaną pod adresem Wydziału.

Warto podkreślić, że Wydział odpowiada za obsługę administracyjno-kancelaryjną Pełnomocnika Prezydenta Miasta ds. Seniorów oraz Rady Seniorów. Jest to również miejsce planowania, organizacji i koordynacji wielu działań i inicjatyw na rzecz seniorów w naszym mieście, takich jak Lubelskie Dni Seniora, Konkurs „Miejsce Przyjazne Seniorom”, Projekt „Odczaruj Jesień Życia”, obchody Dnia Solidarności Międzypokoleniowej. W Wydziale koordynowany jest i realizowany Program Lublin Strefa 60+, w ramach którego wydawana jest Lubelska Karta

Seniora i prowadzona współpraca z instytucjami partnerskimi Programu.

W zakresie działań Wydziału jest także prowadzenie zakładki na stronie internetowej Urzędu Miasta Lublin - Seniorzy oraz bazy adresów mailowych lubelskich organizacji pozarządowych i instytucji działających na rzecz seniorów. To zapewnia dostęp do bieżących informacji o działaniach adresowanych do seniorów, które odbywają się na terenie całego miasta. W ciągu każdego roku Wydział ponawia współpracę z 60 -70 organizacjami pozarządowymi i nieformalnymi grupami o profilu społecznym.

Z prowadzonej w Wydziale bazy danych organizacji i instytucji działających na rzecz seniorów w Lublinie wynika, iż na terenie Miasta Lublin funkcjonuje łącznie około 30 Klubów Seniora (działających niezależnie, a także na terenie DPS-ów, Domów Kultury, w Klubach Osiedlowych, przy parafiach jak również prowadzonych przez organizacje pozarządowe). Kluby Seniora pełnią niebagatelną rolę w aktywizacji społecznej seniorów poprzez prowadzenie kół zainteresowań, amatorskich zespołów artystycznych, organizowanie imprez okolicznościowych, wystaw artystycznych czy wycieczek propagujących kulturę i promujących atrakcje turystyczne Lublina i województwa lubelskiego. Działalność klubów służy również zaspokajaniu kulturalnych i edukacyjnych potrzeb osób w różnym wieku, o różnych zainteresowaniach. Ich zadaniem jest również łączenie pokoleń oraz rozwijanie współpracy międzypokoleniowej.

Największym ograniczeniem w rozwijaniu działalności klubów są trudności lokalowe. Sale klubowe są często małe, współużytkowane z innymi grupami, co utrudnia prowadzenie zajęć i ogranicza liczbę ich uczestników. Największe zainteresowanie uczestnictwem w działaniach klubów odnotowujemy w centrum miasta, gdzie najtrudniej o odpowiedni lokal.

A.4.3. Dostępność przestrzeni publicznej w Lublinie

Przestrzeń publiczna to miejsce spotkań, pracy, rekreacji – to przestrzeń, w której ludzie przemieszczają się z domu do pracy i z powrotem. Przyjazna przestrzeń publiczna jest otwarta i bezpieczna dla różnych grup społeczeństwa: osób starszych, osób z różnymi niepełnosprawnościami, kobiet w ciąży, podróżnych z dużym bagażem, osób z małymi dziećmi czy osób z ograniczeniami w poruszaniu

się. Dostępna przestrzeń publiczna powinna być przyjazna wszystkim, gdyż większość z nas doświadczyła, doświadcza bądź doświadczy w swoim życiu ograniczeń w mobilności.

Tworzeniu przyjaznej przestrzeni publicznej służy wdrażanie koncepcji projektowania dla wszystkich, której głównym założeniem jest sprzyjanie obywatelom poprzez kreowanie środowiska przyjaznego i dostępnego. Dzięki temu, niezależnie od potrzeb i możliwości jednostki, ma ona szansę korzystać z przestrzeni w jak najwyższym stopniu. Projektować przestrzeń trzeba tak, aby bez konieczności modyfikacji mogła służyć ludziom o zróżnicowanych potrzebach i wymaganiach. W Polsce mamy w tej dziedzinie wciąż bardzo wiele do zrobienia.

Światowa Organizacja Zdrowia definiuje miasta przyjazne seniorom jako takie, w których zarówno władze, przedsiębiorcy, jak i mieszkańcy uwzględniają różnorodność osób starszych i ich potrzeb, działają na rzecz spójności społecznej i promują wkład osób starszych w każdą dziedzinę życia, szanują decyzje i sposób życia osób starszych, uwzględniają potrzeby związane ze starością w planowaniu i elastycznie na nie reagują.

Z uwagi na społeczne konsekwencje oraz chęć lepszego wykorzystania potencjału osób starszych i niepełnosprawnych, należy wdrażać rozwiązania oparte o zasady projektowania uniwersalnego. Projektowanie uniwersalne jako pierwszy zdefiniował Ron Mace, architekt, który przez większą część życia poruszał się na wózku inwalidzkim. Definicja ta została podbudowana siedmioma zasadami projektowania uniwersalnego, określonymi przez The Center of Universal Design Uniwersytetu Północnej Karoliny (USA):

1. Użyteczność dla osób o różnej sprawności (*ang. Equitable Use*),
2. Elastyczność w użytkowaniu (*ang. Flexibility in Use*),
3. Proste i intuicyjne użytkowanie (*ang. Simple and Intuitive Use*),
4. Czytelna informacja (*ang. Perceptible Information*),
5. Tolerancja na błędy (*ang. Tolerance for Error*),
6. Wygodne użytkowanie bez wysiłku (*ang. Low Physical Effort*),

7. Wielkość i przestrzeń odpowiednie dla dostępu i użytkownika (*ang. Size and Space for Approach and User*)

Ważnym elementem tak rozumianej przestrzeni jest infrastruktura usługowa, wspierająca samodzielność seniorów jak najbliżej ich mieszkania. Ważne jest również kształtowanie mieszkalnictwa dostosowanego do sytuacji, możliwości, potrzeb osób starszych w ramach pojedynczych mieszkań, osiedli z odpowiednią infrastrukturą i usługami dla mieszkańców.

Analiza stanu budynków użyteczności publicznej w Lublinie przeprowadzona przez Wydział ds. Osób Niepełnosprawnych wskazuje na poprawę dostępności budynków w ciągu kilku minionych lat. Nadal jednak stwierdza się w części, zwłaszcza starych, budynków występowanie barier, których likwidacja powinna być uwzględniona przy planowanych remontach i inwestycjach. Obiekty użyteczności publicznej zajmujące się bezpośrednią obsługą klienta w znacznej części dysponują podjazdami i pochylniami, stwarzają możliwość korzystania z wind. Wciąż jednak występują bariery wymagające systematycznych zmian i modernizacji budynków. Niektóre z dostosowań np.: pochylnie lub drzwi wejściowe, mają niewłaściwe wyposażenie, sposób otwierania lub rozmiary. Wewnątrz budynków adaptacje dla osób z ograniczoną sprawnością wymagają wielu dodatkowych prac.

A.4.4. Dostępność komunikacji miejskiej

Ważnym elementem warunkującym dostępność przestrzeni publicznej dla wszystkich mieszkańców Lublina jest komunikacja miejska. Przez ostatnie lata sukcesywnie wymieniano tabor biorąc pod uwagę również potrzeby osób z mniejszą mobilnością.

Informacje w środkach transportu miejskiego przedstawiane są za pomocą dużych, wyraźnych liter oraz komunikatów głosowych. W pojazdach wydzielone są miejsca przeznaczone dla osób starszych i mających trudności w poruszaniu się. Nie wszystkie przystanki, niestety, spełniają kryterium dostępności. Zwłaszcza na przystankach oddalonych od ścisłego centrum, rozkłady jazdy są wciąż trudno dostępne, wydrukowane zbyt małą czcionką, umieszczone w gablocie, do której wgląd jest utrudniony (np. przez lokalizację ławki i siedzące na niej osoby).

Firmy przewozowe świadczące swoje usługi na rzecz Zarządu Transportu Miejskiego (ZTM) w Lublinie posiadają 272 autobusy oraz 90 trolejbusów, z czego tylko 9 autobusów i 3 trolejbusy to pojazdy wysokopodłogowe. Pojazdy wysokopodłogowe przydzielone są do obsługi liniowej tylko i wyłącznie w dni powszechnie na wybrane linie, natomiast w soboty, niedziele i święta obsługa komunikacyjna realizowana jest przez pojazdy niskopodłogowe.

Posiadane przez przewoźników pojazdy niskopodłogowe wyposażone są w zależności od modelu w rampę wjazdową dla wózków lub przyklęk pozwalający na obniżenie pojazdu.

Zgodnie z umowami na świadczenie usług przewozowych zawartymi pomiędzy ZTM a przewoźnikami, na prowadzącym pojazd spoczywają konkretne obowiązki związane z obsługą osób o obniżonej sprawności ruchowej polegające m. in. na:

- zatrzymaniu pojazdu w sposób umożliwiający pasażerom bezpośrednie wejście i wyjście na przystanek oraz wprowadzenie i wyprowadzenie wózka,
- pomocy w wejściu i wyjściu z pojazdu osobom niepełnosprawnym, przy czym przez pomoc w wejściu i wyjściu z pojazdu należy rozumieć w szczególności otwarczenie rampy, zastosowanie funkcji „przyklęku”, odpowiednie podjechanie na przystanek umożliwiające rozłożenie rampy.

W kwietniu 2019 r. uchwałą Rady Miasta Lublin wprowadzono **bezpłatną komunikację miejską**, z której mogą korzystać wszystkie osoby powyżej 65. roku życia.

A.4.5. Działalność instytucji kultury

Na terenie miasta Lublin działa **11 instytucji kultury, dla których organizatorem jest Gmina Lublin** (Centrum Kultury w Lublinie, Dzielnicowy Dom Kultury "Bronowice", Zespół Pieśni i Tańca "Lublin" im. Wandy Kaniorowej, Teatr im. H. Ch. Andersena w Lublinie, Galeria Labirynt, Ośrodek "Brama Grodzka - Teatr NN" w Lublinie, Miejska Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie, Ośrodek Międzykulturowych Inicjatyw Twórczych "Rozdroża", Dzielnicowy Dom Kultury "Węglin", Teatr Stary w Lublinie, Warsztaty Kultury w Lublinie), **instytucja kultury Powiatu Lubelskiego** (Powiatowa Biblioteka Publiczna w Lublinie),

7 instytucji kultury, dla których organizatorem jest Województwo Lubelskie (Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie, Teatr im. Juliusza Osterwy w Lublinie, Filharmonia im. Henryka Wieniawskiego w Lublinie, Teatr Muzyczny w Lublinie, Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie, Wojewódzki Ośrodek Kultury w Lublinie, Centrum Spotkania Kultur w Lublinie), **Muzeum Narodowe w Lublinie** prowadzone jako wspólna instytucja kultury ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego i Województwa Lubelskiego (wpisana do rejestru instytucji kultury MKiDN) oraz **1 państwowa instytucja kultury** (Państwowe Muzeum na Majdanku). Ponadto, szeroką działalność kulturalną prowadzą również **samorządowe placówki oświatowo-wychowawcze** (Młodzieżowy Dom Kultury „Pod Akacją” w Lublinie, Młodzieżowy Dom Kultury nr 2 w Lublinie), Akademickie Centrum Kultury „Chatka Żaka”, spółdzielcze domy kultury i kluby osiedlowe oraz kina. Większość instytucji kultury ma w swojej ofercie programowej wydarzenia dedykowane osobom starszym.

Od 2013 roku miejskie instytucje kultury zdobywają certyfikat „Miejsce Przyjaznych Seniorom”. Wśród wyróżnionych znalazły się m.in.: Centrum Kultury, Warsztaty Kultury w Lublinie, Dzielnicowy Dom Kultury „Węglin”, Teatr Stary, Dzielnicowy Dom Kultury „Bronowice” oraz Filia DDK „Bronowice” oraz poszczególne filie Miejskiej Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego w Lublinie. Warto podkreślić, że większość miejskich instytucji kultury co roku bierze także udział w akcji „60+ Kultura” organizowanej przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Ogólnopolska akcja ma na celu zachęcenie do aktywnego uczestniczenia w życiu kulturalnym osób powyżej 60. roku życia, dzięki wykorzystaniu oferty dostępnej w ich miejscu zamieszkania.

A.4.5.1.Domy Kultury

Domy kultury pełnią w społeczności lokalnej funkcję integrującą, są miejscem spotkań mieszkańców i organizacji najważniejszych wydarzeń lokalnych.

Domy Kultury - DDK Węglin i DDK Bronowice, dla których organizatorem jest Gmina, oferują atrakcyjny i bogaty program skierowany do seniorów.

Dzielnicowy Dom Kultury Węglin prowadzi Klub Aktywni 50+. Seniorzy zyskują szansę realizacji zainteresowań, doskonalenia i zdobywania nowych umiejętności,

m.in. poprzez naukę języka angielskiego czy uczestnictwo w wykładach. Osoby starsze mogą tu śpiewać, grać na instrumentach, deklamować wiersze, przedstawiać własne utwory literackie, tańczyć czy uczyć się projektowania. Zajęcia artystyczne dają seniorom możliwość wykonywania dekoracji, biżuterii, malowania na szkle oraz w technice akwareli. W trosce o aktywność fizyczną seniorów organizowane są dla nich zajęcia gimnastyczne. Dużą popularnością cieszą się także spotkania taneczne, które stwarzają doskonałą okazję do wspólnej zabawy i nawiązywania nowych znajomości. Niezwykłą formą aktywności jest możliwość uczestniczenia w zajęciach zespołu „Lubelskie Czaderki” czy Zespołu Chóralnego Bello Canto. DDK „Węglin” organizuje także zajęcia teatralne dla seniorów. W dzielnicy Czuby Południowe utworzono filię Domu Kultury, a w niej Klub Seniora „Bombonierka życia”,

DDK Bronowice prowadzi Klub Aktywnego Seniora – miejsce dla tych, którzy lubią twórczo spędzać czas i uczestniczyć w wydarzeniach kulturalnych. Seniorzy mają możliwość udziału w spotkaniach z twórcami i specjalistami z różnych dziedzin, wspólnie spędzają czas podczas wycieczek, zabaw integracyjnych czy też na rozmowach przy kawie i herbacie w ramach działalności Cafe Senior. Dla poprawy aktywności fizycznej osób po 60. roku życia organizowane są zajęcia Senior Fitness, dostosowane do potrzeb i możliwości uczestników. Starsze osoby mogą także skorzystać z możliwości nauki języka angielskiego.

A.4.5.2. Biblioteki

Miejska Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie to instytucja, na którą składa się 40 filii (w tym filia multimedialna BIBLIO).

MBP to nie tylko atrakcyjny półmilionowy księgozbiór: książki drukowanej oraz zbiorów multimedialnych: (audiobooków, płyt CD z muzyką, filmami, spektaklami teatralnymi) czy różnorodny wybór tytułów prasy, to również spotkania literackie, koncerty, wykłady, spotkania dyskusyjnych klubów książki, warsztaty: literackie, plastyczne, artystyczne, teatralne, wystawy, turnieje gier planszowych, projekcje filmowe. Seniorzy mogą korzystać z całej oferty, jakkolwiek są też zajęcia przeznaczone specjalnie dla nich: warsztaty komputerowe, kluby dyskusyjne czy gimnastyka tai-chi.

W większości filii bariery architektoniczne zostały zlikwidowane, co ułatwia

osobom starszym czy niepełnosprawnym korzystanie z placówek.

A.4.6. Edukacja

W ofercie dla osób starszych główny nacisk położony jest na trzy obszary: edukacja prozdrowotna, obywatelska i informatyczna. Zdobycie i rozwijanie umiejętności cyfrowych to niezbędny warunek, który trzeba spełnić, aby korzystać z coraz szerszego zakresu usług świadczonych elektronicznie. Wśród podmiotów oferujących osobom starszym ten rodzaj kształcenia wyróżniają się Uniwersytety Trzeciego Wieku.

W Lublinie od ponad 30 lat działa prowadzony przez Towarzystwo Wolnej Wszechnicy Polskiej - **Lubelski Uniwersytet Trzeciego Wieku**, który pełni ważną rolę w procesach edukacji, aktywizacji społecznej osób starszych, promowaniu i realizowaniu idei wolontariatu seniorów i wolontariatu międzypokoleniowego. Uniwersytet prowadzi działalność edukacyjną i integracyjną dla osób przebywających na emeryturze. Co tydzień w wykładach z wiedzy ogólnej, wiedzy przyrodniczo-geograficznej i wiedzy o zdrowiu bierze udział ok. 900 studentów. Istnieje też możliwość uczestnictwa w wybranych zespołach zainteresowań. W celu zapewnienia słuchaczom sprawności intelektualnej, psychicznej i fizycznej, UTW organizuje również zajęcia z wiedzy o sztuce, kulturze, literaturze, psychologii, z ogrodnictwa oraz zajęcia plastyczne. W ramach profilaktyki zdrowotnej słuchacze UTW uczęszczają na kilkanaście zajęć ruchowych np: taniec, gimnastyka, nordic walking, tai-chi, joga, aqua aerobic, pływanie. Chętni seniorzy uczą się języków obcych: angielskiego, francuskiego, niemieckiego i włoskiego. W ramach działań integracyjnych organizowane są wycieczki krajoznawcze, wyjazdy wakacyjne, rajdy, pikniki, zabawy taneczne.

A.4.7. Sport i aktywność fizyczna

Lubelscy seniorzy mają możliwość udziału w wydarzeniach sportowych realizowanych przez organizacje pozarządowe ze środków przyznanych w otwartych konkursach ofert na wdrażanie projektów promujących aktywność fizyczną mieszkańców Lublina, w ramach różnych grup społecznych. Dzięki otrzymanym dotacjom, organizacje pozarządowe, w tym kluby sportowe realizowały bezpłatne

zajęcia przeznaczone dla seniorów, m.in.: zajęcia z nordic walking, samoobrony z elementami sportów walki, zajęcia taneczne oraz ogólnie usprawniające zajęcia ruchowe. Dofinansowane były także udziały reprezentacji Lublina w ogólnopolskich imprezach sportowych: Ogólnopolska Zimowa Senioriada czy Olimpiada Sportowa Seniorów.

Wspierane i promowane są wydarzenia o charakterze rekreacyjno-sportowym przeznaczone dla omawianej grupy wiekowej, np. osoby w kategorii 60+ startują bez opłat w odbywających się cyklicznie miejskich imprezach biegowych. Przy Fundacji Rozwoju Sportu w Lublinie istnieje sekcja wolontariatu senioralnego, której członkowie aktywnie włączają się w organizację różnorodnych wydarzeń sportowych.

Na 13 wielofunkcyjnych boiskach typu Orlik mieszkańcy miasta w wieku 50+ mogą uczestniczyć w bezpłatnych zajęciach sportowo – rekreacyjnych organizowanych m.in. w ramach akcji „AKTYWNY SENIOR NA ORLIKU”. Zajęcia opracowane są specjalnie dla tej grupy wiekowej i mają na celu zagospodarowanie czasu wolnego, poprawę kondycji i integrację środowiska.

W ofercie są między innymi: zajęcia z tenisa stołowego, gry w bule, gimnastyki, badmintona, tenisa ziemnego, nordic walking, a także, w zależności od zainteresowań oraz warunków zdrowotnych seniorów, gry zespołowe. Prowadzący zajęcia zapewniają rozszerzenie oferty w oparciu o sugestie uczestników, tak aby każda zainteresowana osoba mogła znaleźć coś dla siebie. W zajęciach mogą brać udział również rodziny i znajomych seniorów.

A.4.8. Inicjatywy i programy organizowane na rzecz seniorów

Samorząd Miasta Lublin realizuje inicjatywy, których celem jest aktywizowanie lubelskich seniorów. Wiele z tych inicjatyw na stałe zagościło w kalendarium lubelskich wydarzeń społecznych.

Dzień Solidarności Międzypokoleniowej

Idea Komisji Europejskiej, wprowadzona w życie na terenie Lublina w kwietniu 2012 roku, mająca na celu promowanie łączenia pokoleń i budowanie porozumienia między młodymi i starszymi. Wydarzenie ważne zarówno dla środowiska lubelskich seniorów, jak i dla młodszych mieszkańców miasta, którzy aktywnie uczestniczą w integracji międzypokoleniowej. W ramach tej inicjatywy odbywa się przemarsz

barwnego Korowodu Międzypokoleniowego lubelskiej społeczności, zakończony wspólnym zdjęciem oraz koncertem.

Lubelskie Dni Seniora

Największe przedsięwzięcie skierowane do najstarszych mieszkańców Lublina, organizowane od roku 2012. Inicjatywa promuje aktywność osób starszych oraz solidarność międzypokoleniową. Praktykowana od kilku lat formuła LDS zakłada uroczystą inaugurację wraz z przekazaniem seniorom klucza do bram miasta. Po niej następują liczne wydarzenia, które odbywają się przez tydzień we wszystkich częściach miasta. Organizacja Lubelskich Dni Seniora wymaga współdziałania wielu podmiotów lokalnych, realizujących bardzo różne eventy: koncerty, spektakle, prezentacje multimedialne, projekcje filmów, warsztaty plastyczne i spotkania ze specjalistami z wielu dziedzin. Seniorzy mają możliwość korzystania z bezpłatnych konsultacji i usług medycznych. Miłośnicy aktywnego trybu życia mogą uczestniczyć w różnych formach zajęć sportowych. Młodych i starszych integrują zabawy taneczne.

Rosnące zainteresowanie, jakim z każdym rokiem cieszą się Lubelskie Dni Seniora sprawia, że każda edycja stanowi większe wyzwanie dla organizatorów – wszyscy oczekują jeszcze wyższej jakości merytorycznej i organizacyjnej.

„Odczaruj Jesień Życia” - pokaz mody senioralnej

Inicjatywa Prezydenta Miasta Lublin i Rady Seniorów, odbywająca się od 2014 roku, której główną część stanowi pokaz mody 60+ i 70+. W profesjonalnej oprawie choreograficznej i stylizacji seniorzy na wybiegu prezentują kreacje na różnorodne okazje. Poza pokazem mody stałą i ważną częścią wydarzenia jest Miasteczko dla Seniora, w którym można skorzystać z porad medycznych, dietetycznych, kosmetycznych, fryzjerskich, itp. Seniorzy i ich rodziny mogą też porozmawiać z członkami Rady Seniorów Miasta Lublin i Pełnomocnikiem Prezydenta ds. Seniorów.

Targi „LUBSenior”

Dotychczas odbyła się jedna edycja Targów - w roku 2019, następna zaplanowana jest na rok 2021 i lata kolejne. Targi to doskonała okazja do spotkania z seniorami i zaprezentowania możliwości form aktywizacji oraz wymiany

doświadczeń między przedstawicielami organizacji pozarządowych, które działają na rzecz seniorów. Podczas targów można również korzystać z bezpłatnych badań i konsultacji medycznych i porad ekspertów z różnorodnych dziedzin.

Konkurs „Miejsce Przyjazne Seniorom”

Inicjatywa Prezydenta Miasta Lublin i Rady Seniorów promująca lubelskie instytucje, podmioty gospodarcze i organizacje otwarte na potrzeby osób starszych, które stosują odpowiednie usługi, produkty, oferują różnego rodzaju zniżki i promocje, wprowadzają różnorodne rozwiązania techniczno-budowlane, w konsekwencji przyczyniając się do poprawy jakości życia najstarszych mieszkańców naszego miasta. Poprzez to przedsięwzięcie promowana jest idea aktywności społecznej seniorów, solidarności międzypokoleniowej i otwartości na potrzeby osób starszych.

Realizację Konkursu rozpoczęto w 2012 roku. Ramy czasowe organizacji każdej edycji Konkursu: czerwiec-październik. Konkurs ogłaszany jest podczas Lubelskich Dni Seniora. Warunkiem przystąpienia do niego jest wypełnienie wniosku i jego terminowe doręczenie. Podmioty mogą zgłaszać się same lub być zgłaszane przez inne organizacje, instytucje lub osoby fizyczne. W prace konkursowe zaangażowane są Komisja Konkursowa i Kapituła. Zgłoszone miejsca są wizytowane i oceniane. Końcowym etapem Konkursu jest uroczysta gala finałowa, podczas której laureaci otrzymują certyfikaty oraz etykiety „Miejsca Przyjaznego Seniorom”. Wykaz laureatów prezentowany jest na stronie internetowej www.lublin.eu (zakładka Seniorzy).

Łącznie w 8-ciu edycjach Konkursu przyznano 431 certyfikatów „Miejsce Przyjazne Seniorom”.

Otrzymując wyróżnienie i zaszczytny tytuł MPS podmioty czują się docenione za działania podejmowane na rzecz osób starszych i podnoszą poziom swoich usług. W konsekwencji, osoby starsze mieszkające w Lublinie mogą korzystać z coraz szerszej i bardziej atrakcyjnej oferty; czynnie włączać się w różne sfery życia publicznego i uczestniczyć w różnorodnych inicjatywach

Program „Lublin Strefa 60+”

Inicjatywa zainaugurowana 5 czerwca 2015 roku podczas Lubelskich Dni Seniora, skierowana do lublinian powyżej 60. roku życia. Nadrzędnym celem

Programu jest wspieranie i wzmacnianie aktywności społecznej seniorów oraz poprawa jakości życia tej grupy społecznej. Głównym instrumentem Programu jest „Lubelska Karta Seniora”, która uprawnia seniorów do korzystania z systemu zniżek oferowanych przez partnerów Programu, wśród których są jednostki organizacyjne Miasta Lublin, instytucje kultury, sportu, rekreacji, nauki, zdrowia, organizacje pozarządowe oraz przedsiębiorstwa prywatne. Do 31 października 2020 roku do Programu przystąpiło 160 podmiotów z różnych branż, jak: zdrowie, kultura i rozrywka, sport, rekreacja, uroda, gastronomia, turystyka, usługi. W tym okresie zostało wydanych 20 tys. kart.

Posiadanie Karty umożliwia osobom starszym rozwijanie ich pasji i zainteresowań oraz korzystanie z szerokiego wachlarza usług na preferencyjnych warunkach.

Regulamin przyznawania, wydawania i korzystania z Karty określa Zarządzenie nr 8/5/2020 Prezydenta Miasta Lublin z dnia 4 maja 2020 r.

B. Wyniki badań ankietowych sytuacji społeczności seniorów w Lublinie

B.1. Wnioski i zalecenia płynące z badania zapotrzebowania na wsparcie w populacji seniorów z Lublina – diagnoza ilościowa i jakościowa

B.1.1. Podstawowe informacje o badanej grupie

Badania ilościowe zostały przeprowadzone na losowo dobranej grupie 449 seniorów zamieszkujących w Lublinie. Grupa ta przekracza niezbędną wielkość próby (383 osoby), co pozwala na przenoszenie prawidłowości na całą populację seniorów z Lublina.

Wśród badanych znalazło się 296 kobiet i 148 mężczyzn. Niemal jedna trzecia badanych (31%) to seniorzy w wieku 60-70 lat, niewiele mniej osób, bo 28,7% jest w wieku 81 lat i więcej. Najliczniejsza grupa seniorów – 39,6%, jest w wieku 71-80 lat.

Największa grupa badanych seniorów mieszka od dawna samotnie we własnym domu (47,2%), ponad jedna czwarta seniorów (26,5%) mieszka z rodziną. Blisko co dziesiąta badana osoba mieszka w placówce opiekuńczej (8%). Z kolei, od kilku lat samotnie we własnym mieszkaniu zamieszkuje 15,8% badanych seniorów.

Badania zostały przeprowadzone pod kierunkiem dr. Wiesława Poleszaka – psychologa i psychoterapeuty, adiunkta w Pracowni Psychoprofilaktyki i Pomocy Psychologicznej na Wydziale Nauk o Człowieku w Wyższej Szkole Ekonomii i Innowacji w Lublinie, specjalizującego się w pomocy psychologicznej dla osób starszych i w badaniach zapotrzebowania na działania profilaktyczne, wsparcie seniorów oraz pomysłodawcy i koordynatora inicjatywy TeleWsparcie 60+.

B.1.2. Główne wnioski i zalecenia

BADANIA ILOŚCIOWE – KWESTIONARIUSZ

Badane kobiety i mężczyźni różnią się w zapotrzebowaniu na wsparcie.	1. Należy uwzględnić w programie zadania skierowane dla senierek i zadania odpowiadające na potrzeby seniorów.
<u>Problemy seniorów</u> Główne problemy z jakimi borykają się seniorzy to <u>choroby</u> (76,4% kobiet i 64,2% mężczyzn), <u>niesprawność</u> (odpowiednio 51% i 52,7%) oraz <u>samotność</u> (41,6% kobiet i 50% mężczyzn).	1. Wszystkie działania miasta Lublin wspierające seniorów w radzeniu sobie z chorobami i niepełnosprawnością to cenna i trafiona inicjatywa. 2. Warto podejmować działania promujące zdrowie i chroniące przed zachorowaniem na etapie wczesnej starości. 3. Wskazane są działania ograniczające samotność – z jednej strony aktywizując pomoc sąsiedzką, z drugiej rozbudowując wolontariat (zarówno młodzieżowy, jak i studencki).
Ponad jedna czwarta mężczyzn (27%) i co ponad piąta kobieta (21,6%) zgłasza problem <u>braku opieki ze strony najbliższych</u>.	1. Wskazane jest uruchomienie kampanii społecznej o charakterze informacyjnym (wskazanie potrzeb seniorów), jak i edukacyjnym (uczących wsparcia seniorów).
<u>Aktualne formy spędzania wolnego czasu:</u>	1. Nadal potrzeba aktywizowania

<p>Większość seniorów spędza czas wolny przy oglądaniu telewizji (77,4% kobiet i 83,8% mężczyzn). Drugą co do częstości formą spędzania czasu wolnego jest własne hobby (ogród, działka, czytanie) – ponad jedna trzecia seniorów. Jedna czwarta badanych jako ulubiony sposób spędzania czasu wolnego podaje spotkania towarzyskie z rodziną.</p>	<p>seniorów do wyjścia poza mieszkanie i aktywne włączenie się w życie towarzyskie i społeczne.</p> <p>2. Potrzeba szerokiej oferty zajęć aktywizujących seniorów – dobranej do oczekiwań i zainteresowań.</p>
<p><u>Formy aktywności, które chcieliby podjąć seniorzy:</u></p> <p>Seniorzy najchętniej skorzystaliby z wycieczek (prawie 40% kobiet i 45% mężczyzn).</p> <p>Tyle samo kobiet i jedna trzecia mężczyzn jest zainteresowana udziałem w wydarzeniach kulturalnych (kino, teatr, koncerty).</p> <p>Na dalszym miejscu (atrakcyjne dla około 30% seniorów) są: oglądanie telewizji, klub seniora, spędzanie czasu z rodziną i spotkania towarzyskie.</p> <p>Spotkaniem informacyjnymi i edukacyjnymi są zainteresowane bardziej kobiety niż mężczyźni – badani nie różnią się istotnie statystycznie ze względu na płeć.</p>	<p>Należy rozszerzyć ofertę aktywności na poziomie klubów seniora, przyciągnie do seniorów do klubów, a jednocześnie podniesie ich aktywność.</p> <p>Należy utrzymać obecne działania Miasta, ukierunkowane na ofertę uczestnictwa w wydarzeniach związanych z kulturą.</p> <p>Warto to wziąć pod uwagę przy planowaniu tematów szkoleń, że badani różnią się zainteresowaniem tymi działaniami.</p> <p>Oferta powinna uwzględniać zapotrzebowanie kobiet. Dobrym rozwiązaniem byłoby wykorzystanie obecności senierek do zaproszenia seniorów – „każda seniorka zaprasza seniora”.</p>

<p><u>Formy pomocy, z których korzystają seniorzy:</u></p> <p>Główna formy pomocy, z których korzystają seniorzy to pomoc w codziennych czynnościach (sprzątanie, gotowanie, zakupy, pielęgnacja). Z tej formy pomocy korzysta połowa seniorów. Blisko jedna trzecia kobiet i 20,9% mężczyzn sięga po zajęcia rozwijające zainteresowania (np. w klubach seniora). Na trzecim miejscu mieści się pomoc żywnościowa, z której korzysta 23,6% mężczyzn i 17,2% kobiet. Na dalszym miejscu pojawia się też pomoc finansowa (odpowiednio 23 i 13%).</p> <p>W zakresie form pomocy seniorzy różnią się ze względu na płeć.</p>	<p>Należałoby rozwijać pomoc w codziennych czynnościach życiowych seniorów.</p> <p>Nie tylko zwiększyć na nią nakłady, ale też rozwijać ruch wolontarystyczny oraz edukować rodziny na temat potrzeb seniorów i sposobów ich wsparcia.</p> <p>Uwzględnić różnicę w potrzebach u seniorów i senierek.</p>
<p><u>Formy pomocy, na które jest zapotrzebowanie seniorów (z których chcieliby skorzystać):</u></p> <p>W zakresie zapotrzebowania na pomoc nie ma różnic pomiędzy kobietami i mężczyznami.</p> <p>Najbardziej chcieliby otrzymać pomoc w rozwijaniu zainteresowań (w tym także w klubach seniora) – za czym opowiada się jedna trzecia badanych seniorów. Ponad jedna czwarta jest zainteresowana pomocą w codziennych czynnościach, a niewiele mniej pomocą finansową.</p>	<p>Wyniki badań pokazują, że obecne działania miasta spełniają w większości oczekiwania seniorów co do pomocy w codziennych czynnościach.</p> <p>Należałoby rozwinąć ofertę pomocy w realizacji zainteresowań (patrz powyżej). Nadal jest wielu seniorów, którzy nie radzą sobie finansowo. Cenne byłoby zintegrowanie działań pomocowych miasta i organizacji kościelnych i pozarządowych do wspierania seniorów na poziomie lokalnym.</p>

	Należałoby rozważyć włączenie w działania pomocowe lokalnego biznesu w charakterze celowanego sponsora.
<p>Formy wsparcia znane seniorom:</p> <p>Najbardziej rozpoznawalnymi formami wsparcia seniorów są kluby seniora (zna je ponad 60% seniorów). Połowa seniorów zna też inicjatywę senioralną pod nazwą Lubelskie Dni Seniora oraz Lubelską Kartę Seniora.</p> <p>Powyższe wyniki wskazują, że seniorzy z Lublina znają i korzystają z głównych form pomocy oferowanej przez Miasto. Trudno jednoznacznie określić, czy pozostałe są dla</p>	
<p>nich mniej atrakcyjne, czy też zbyt mało promowane.</p> <p>Badane kobiety i mężczyźni różnią się w zakresie form wsparcia znanych seniorom.</p> <p>Generalnie formy wsparcia są mniej rozpoznawalne przez mężczyzn.</p>	

B.1.3. Generalne wnioski i zalecenia

BADANIA JAKOŚCIOWE – GRUPY FOCUSOWE

<p>Problemy związane z pandemią Covid-19:</p> <p><i>(ten aspekt badań nie będzie występował jako stała, ale analiza wypowiedzi seniorów w tej konkretnej sytuacji wskazuje na lęki i odczucia, jaki towarzyszą części tej grupy wiekowej nie</i></p>	<p>Jedną z propozycji wsparcia seniorów w kontakcie ze służbą zdrowia mogliby być stażyści lub studenci medycyny ostatnich lat. Zdobywaliby oni doświadczenie, a seniorzy mogliby mieć kogoś, kto zbierze</p>

<p><i>tylko podczas pandemii)</i></p> <p>1. Seniorzy zgłaszają problemy w kontakcie z służbą zdrowia, czują się wykluczeni z kontaktu. Kontakt telefoniczny nie jest dla nich satysfakcjonujący.</p> <p>2. Część z nich zamyka się w domach i nie ma kontaktu z otoczeniem.</p> <p>3. Seniorzy obawiają się osób, które nie respektują zasad bezpieczeństwa w komunikacji miejskiej.</p> <p>4. Osoby młode są dla nich źródłem zagrożenia.</p> <p>5. Seniorom, ale także ich rodzinom, brakuje rzetelnej wiedzy na temat zagrożenia Covid-19 i profilaktyki zachorowań.</p>	<p>wywiad i wesprze osoby starsze w przekazaniu informacji podczas telewizyty.</p> <p>Konieczna jest kontrola restrykcyjnego przestrzegania wszelkich zaleceń epidemiologicznych w przestrzeni publicznej, w tym w pojazdach komunikacji miejskiej.</p> <p>Należałoby zainteresować media większym udostępnianiem wiedzy na temat koronawirusa, jego działania i sposobów ochrony.</p> <p>Być może należałoby rozważyć kampanię edukacyjną dla rodzin seniorów.</p>
<p><u>Zapotrzebowanie na szkolenia:</u></p> <p>Aktywizacja grup seniorów w klubach seniorów jest często zadaniem przekraczającym kompetencje liderów senioralnych.</p>	<p>Należałoby wprowadzić szkolenia z animacji społecznej dla liderów senioralnych.</p>
<p><u>Przestrzeń do spotkań:</u></p> <p>Zarówno w czasie pandemii, ale także poza nią seniorzy narzekają na brak miejsc, gdzie mogliby się spotkać z zachowaniem dystansu społecznego lub gdzie mogliby się spotkać w dużej grupie (wyjątek scena w ogrodzie</p>	<p>1. Wskazane jest przygotowanie projektów na budowanie takich miejsc.</p> <p>2. Warto nawiązać porozumienia z centrami handlowymi, w których jest duża przestrzeń, którą można wykorzystać do spotkań. Tam także mogłyby być „miejsca</p>

<p>Saskim). Miejsce takie powinno zawierać scenę i ławki albo krzesła dokoła.</p> <p>Seniorzy zwrócili uwagę na problem małej ilości ogólnodostępnych toalet w mieście (jest to duży problem zwłaszcza w czasie pandemii, gdyż restauracje nie chcą wpuszczać osób z zewnątrz). Wielu z nich potrzebuje częstego korzystania z toalety, co sprawia, że nie chcą dalej wychodzić z domu.</p>	<p>przyjazne seniorom”.</p> <p>3. Wskazane byłoby zwiększenie ilości toalet. Być może na początek przenośnych. W dłuższej perspektywie warto je wkomponować w infrastrukturę miasta.</p>
<p><u>Proponowane inicjatywy aktywizujące seniorów:</u></p>	<p>1. Osiedlowe festyny: – gdzie mogą się zaprezentować, w tym kluby seniora – gdzie mogą odbywać się warsztaty i występy – wymiana doświadczeń między klubami (analogicznie do festynów wiejskich).</p> <p>2. Należy zachęcić biura podróży do organizacji pielgrzymek i wycieczek tylko dla seniorów. Być może udałoby się je dofinansować z innych źródeł niż kieszeń seniora.</p>
<p><u>Wielu seniorów ma problemy ze zbieractwem</u></p>	<p>Rozwiązaniem tego problemu mogą być wyprzedaże i kiermasze. Między innymi osiedlowe lub parafialne, gdzie seniorzy mogą przyjść i sprzedawać lub przeznaczyć zebrane przedmioty i pamiątki na cele charytatywne.</p>
<p><u>Seniorzy potrzebują wsparcia zewnętrznego w czasie pandemii, ale także ze względu na niepełnosprawność i ograniczenia</u></p>	<p>Warto inwestować w organizację szerokiego wolontariatu, w tym: - wolontariat sąsiedzkiego - wolontariatu osób w wieku średnim</p>

<p><u>ruchowe</u></p>	<p>- wolontariatu młodzieżowego.</p> <p>Powinna się w nim zawrzeć:</p> <ul style="list-style-type: none"> · oferta zakupów dla seniorów · szkoleń korzystania z podstawowych aplikacji komputerowych · pokonywania barier architektonicznych · załatwienia podstawowych spraw administracyjnych. <p>Warto pomyśleć na wolontariatem służb administracyjnych i studentów administracji.</p>

Z analizy wyników przeprowadzonych badań wyłania się kilka obszarów, w zakresie których należałoby wspierać seniorów, aby mogli oni uznać poziom swojego życia za bardziej satysfakcjonujący. Zbudowanie w seniorach powyższego przekonania mogłoby z jednej strony przynieść efekt w postaci zwiększenia zainteresowania ofertą aktywizacyjną Miasta, a z drugiej – pozwoliłoby Miastu lepiej zdefiniować i zaplanować działania aktywizacyjne.

Obszary najczęściej pojawiające się w badaniach to:

- potrzeba prowadzenia działań promujących zdrowie, edukujących w zakresie ochrony przed zachorowaniami i szeroko pojętej profilaktyki;
- działania społeczne o charakterze dwutorowym: informacji i edukacji – wskazanie potrzeb seniorów oraz edukowanie seniorów o zmianach, jakie wywołuje starość, a otoczenia - o sposobach udzielania wsparcia;
- potrzeba podejmowania działań, które pozwolą seniorom pokonać samotność, aktywizowanie w formach prowokujących do wyjścia z miejsca zamieszkania;
- konieczność rozszerzenia oferty kulturalnej dla seniorów, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb kobiet w tym zakresie;
- stworzenie z myślą o seniorach systemu nieinstytucjonalnej pomocy w codziennych życiowych czynnościach.

C. Misja i cele Programu

Misja Programu:

Misją Programu jest zapewnienie lubelskim seniorom dostępu do wszystkich dziedzin życia, zbudowanie w nich poczucia bezpieczeństwa i uczestnictwa w życiu społecznym poprzez ułatwienie im nabywania nowych kompetencji, rozwijanie zainteresowań. Dodatkowo misją Programu jest utrzymanie wsparcia seniorów przynajmniej na dotychczasowym poziomie, czyli kontynuowanie działań podejmowanych przez Miasto Lublin we wcześniejszych okresach. Aby Program był dokumentem powszechnym, realizowanym przez wiele podmiotów ze wszystkich sektorów, zaproszono do współpracy nad opracowywaniem dokumentu poszczególne wydziały Urzędu Miasta Lublin, jednostki organizacyjne pomocy społecznej i inne organizacje, które działają na rzecz seniorów w Lublinie.

CELE:

Wnikliwa analiza danych oraz wniosków i zaleceń dostarczonych przez zespół badawczy pozwala sformułować szereg celów, których realizacja może w znacznym stopniu przyczynić się do poprawy codziennego funkcjonowania seniorów w naszym mieście, a także w dłuższej perspektywie czasowej – do zmiany postaw zarówno samych seniorów, jak i szerszego otoczenia względem nich.

Celem głównym Programu jest poprawa jakości życia Seniorów w obszarach zdrowia, codziennego funkcjonowania, kontaktów społecznych (integracja międzypokoleniowa) oraz zapewnienie im różnych form wsparcia zgodnie ze zdiagnozowanymi potrzebami poprzez zaangażowanie w Program szerokiego otoczenia społecznego. Seniorzy zwracają uwagę na konieczność zapewnienia im pomocy w posługiwaniu się całym systemem coraz bardziej powszechnych **e-usług** i wynikającą stąd koniecznością przemyślenia strategii szkoleń i kursów pod kątem oczekiwań seniorów w tym zakresie.

C.1. Cele szczegółowe

1. Dostosowanie oferty usług społecznych do potrzeb i oczekiwań Seniorów

(obszary działań - certyfikaty „Miejsce Przyjazne Seniorom”, likwidowanie barier architektonicznych i transportowych/komunikacyjnych, asystenci osoby starszej i niepełnosprawnej, usługi opiekuńcze, turnusy rehabilitacyjne i zaopatrzenie, opieka wytchnieniowa, opieka psychologiczno-terapeutyczna, pomoc żywnościowa, pomoc sąsiedzka typu „złota rączka”, pośrednictwo pracy dla seniorów).

2. Zapewnienie opieki nad osobami niesamodzielnymi oraz wsparcie ich opiekunów nieinstytucjonalnych (obszary działania – poprawa dostępu do usług opiekuńczych w środowisku własnym seniora, różnicowanie form opieki, wspieranie wolontariatu i działań samopomocowych, wsparcie osób mieszkających samotnie, system wsparcia i szkoleń dla opiekunów nieinstytucjonalnych, grupy wymiany doświadczeń, przekazywanie wiedzy, telefon zaufania dla opiekunów, miejsca wytchnieniowe, działalność punktu informacyjnego o prowadzonych usługach, wolontariat senioralny, nowe rozwiązania)
3. Zapewnienie Seniorom bezpieczeństwa oraz przeciwdziałanie nadużyciom wobec nich (obszary działania – podnoszenie świadomości na temat przemocy i sposobów radzenia sobie z nią, instytucje, do których można się zwrócić, uwrażliwianie pracowników placówek na przejawy wykorzystywania i przemocy wobec seniorów, edukacja w zakresie unikania niebezpieczeństwa przestępstw finansowych i konsumenckich).
4. Działania na rzecz zmiany postaw Seniorów w zakresie stylu życia, aktywności fizycznej i intelektualnej, odżywiania i higieny, dbałości o zdrowie (szczegółowe obszary działań to kluby seniora, Program Lublin Strefa 60+, Miasteczko zdrowia i urody, program Aktywny Senior, działania w ramach Lubelskiej Karty Seniora, opracowanie oferty placówek sportu i rekreacji pod kątem oczekiwań seniorów, domy kultury i biblioteki, kina i teatry, profilaktyczne programy zdrowotne dla seniorów, pomoc psychologiczna i higiena życia psychicznego, oferta placówek kształcenia ustawicznego, spotkania integracyjne dla seniorów i innych grup wiekowych, zwiększenie liczby placówek sportowych dostępnych dla osób starszych).
5. Rozwój oferty edukacyjnej i kulturalnej osób starszych zgodnie z ich

potrzebami i zainteresowaniami (obszary działania – podnoszenie kompetencji, profilaktyka zdrowotna, zdrowy styl życia, społeczeństwo obywatelskie, nowe technologie, film, teatr, sztuka).

6. Szeroka edukacja społeczna uwrażliwiająca na problemy starzenia się i starości (obszary działań - kampanie społeczne, spotkania informacyjne z psychologami, pedagogami, wolontariat w domach opieki dla seniorów). Należy zwrócić uwagę na informowanie o potrzebach seniorów oraz edukowanie w zakresie udzielania wsparcia. Samych seniorów należy edukować na temat zmian, które w ich codziennym funkcjonowaniu powoduje starzenie się. Walorem tak sformułowanego celu jest wyakcentowanie międzypokoleniowego charakteru naszych działań.

Należy bezwzględnie utrzymać dotychczasowe formy pomocy proponowane przez Miasto Lublin w zakresie wsparcia w czynnościach codziennego życia, funkcjonowania psychicznego czy likwidowania wszelkiego rodzaju barier.

Wśród celów Programu z rozmysłem nie ujęto celu związanego ze zwiększaniem dostępności do placówek i usług z zakresu ochrony zdrowia. Miasto Lublin nie jest organem prowadzącym dla żadnej jednostki ochrony zdrowia, nie realizuje również zadań z zakresu usług leczniczych. Nie jest więc zasadne stawianie celu, na realizację którego Miasto Lublin ma niewielki, pośredni jedynie, wpływ. Pożądane jest natomiast prowadzenie działań lobbyngowych na rzecz zwiększenia liczby lekarzy geriatrów praktykujących w naszym mieście, zwiększenia liczby oddziałów geriatrycznych oraz miejsc w zakładach opiekuńczo-leczniczych. Kompetencje w tym zakresie jednak pozostają po stronie Ministerstwa Zdrowia, Samorządu Województwa oraz Wojewody Lubelskiego.

C.2. Szczegółowy opis przyjętych celów:

C.2.1. Dostosowanie oferty usług społecznych do potrzeb i oczekiwań Seniorów

Zadanie: Doskonalenie systemu wsparcia seniorów funkcjonujących samodzielnie w środowisku

- diagnozowanie potrzeb osób starszych w zakresie dostępności oferty usług wspierających
- podnoszenie jakości usług i dostępności do usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych
- rozszerzanie i modyfikowanie rodzajów usług wspierających świadczonych przez ośrodki wsparcia i inne instytucje w zależności od sygnalizowanych potrzeb seniorów
- tworzenie placówek oferujących usługi wspierające w ciągu dnia (dienne domy pobytu, kluby seniora, świetlice) w poszczególnych dzielnicach, zgodnie z oczekiwaniami
- rozwój różnorodnych form pomocy i opieki wspierających samodzielne funkcjonowanie seniorów
- wdrażanie i upowszechnianie nowoczesnych technologii w realizacji usług społecznych, w tym usług teleopieki i teleinformatycznych
- doskonalenie kadr pomocy społecznej w zakresie potrzeb osób starszych i ich realizacji
- Uwzględnianie potrzeb osób starszych w dokumentach strategicznych Miasta Lublin
- Inicjowanie działań samopomocowych – pomoc sąsiedzka, rozwój wolontariatu
- stałe doskonalenie poziomu i standardu usług socjalnych
- poradnictwo dla osób starszych, ich rodzin i opiekunów.
- upowszechnianie informacji o dostępności usług świadczonych na rzecz osób starszych przez instytucje i organizacje na terenie miasta
- rozwój wolontariatu międzypokoleniowego oraz senioralnego
- współpraca z uczelniami w zakresie przygotowywania kadr do pracy na rzecz seniorów

Wskaźniki realizacji zadania	<ul style="list-style-type: none"> • -liczba przeprowadzonych diagnoz i analiz sytuacji osób starszych w poszczególnych dzielnicach miasta; • -liczba osób korzystających z usług opiekuńczych,
------------------------------	---

	<p>specjalistycznych usług opiekuńczych, dziennych ośrodków wsparcia;</p> <ul style="list-style-type: none"> • -liczba nowych placówek dla seniorów (tj. dzienne domy pobytu, kluby seniora, świetlice); • -liczba nowych usług, form wsparcia i inicjatyw dla seniorów; • -liczba porad udzielonych seniorom; • -liczba wolontariuszy zaangażowanych w działania senioralne • -liczba studentów przygotowanych do pracy na rzecz seniorów
Realizatorzy	Urząd Miasta, MOPR, jednostki organizacyjne Miasta, organizacje pozarządowe, Rady Dzielnic
Okres realizacji	2021-2025

C.2.2. Zapewnienie opieki nad osobami niesamodzielnymi oraz wsparcie ich opiekunów nieinstytucjonalnych

Zadanie: Rozwój systemu wsparcia dla osób nie mogących funkcjonować samodzielnie w środowisku

- dostosowywanie zakresu usług całodobowych do rosnącego zapotrzebowania poprzez rozwijanie oferty miejsc opieki wytchnieniowej oraz usług wspierających całodobowych
- utrzymanie standardów usług świadczonych w domach pomocy społecznej
- rozszerzanie zakresu usług dla mieszkańców domów pomocy społecznej
- tworzenie rodzinnych ośrodków opieki całodobowej dla osób starszych
- rozwój instytucji zapewniających całodobową opiekę osobom starszym
- wspieranie rozwoju domowych usług opiekuńczych świadczonych przez osoby prawne prowadzące działalność w formie świadczeń opiekuńczych, w tym: przez podmioty ekonomii społecznej/organizacje obywatelskie realizujące zadania w trybie działalności pożytku publicznego

Wskaźniki realizacji zadań	<ul style="list-style-type: none">• -liczba instytucji oferujących osobom starszym całodobową opiekę;• -liczba osób korzystających z opieki całodobowej;• -liczba nowych, innowacyjnych usług całodobowego wsparcia dla seniorów;
Realizatorzy	Urząd Miasta, MOPR, jednostki organizacyjne Miasta, organizacje pozarządowe
Okres realizacji	2021-2025

C.2.3. Zapewnienie Seniorom bezpieczeństwa oraz przeciwdziałanie nadużyciom wobec nich

Zadanie 1. Zapewnienie bezpieczeństwa osób starszych i przeciwdziałanie przemocy wobec nich

- organizowanie programów ukierunkowanych na nabycie umiejętności skutecznego reagowania w sytuacjach zagrożenia bezpieczeństwa
- podnoszenie świadomości Seniorów na temat źródeł przemocy i sposobów radzenia sobie z nią
- zacieśnianie współpracy różnych instytucji w zakresie przeciwdziałania przemocy wobec osób starszych

Zadanie 2. Przeciwdziałanie wykorzystywaniu Seniorów poprzez nieuczciwe praktyki finansowe

- edukacja w zakresie praw konsumenta, unikania niebezpieczeństw z obszaru finansów i umów konsumenckich
- upowszechnianie wiedzy na temat instytucji świadczących pomoc w sytuacjach budzących podejrzenie o nieuczciwym wykorzystaniu

Wskaźniki realizacji zadań 1 i 2	<ul style="list-style-type: none">•-liczba zrealizowanych działań w zakresie bezpieczeństwa seniorów (szkolenia, pogadanki, spotkania z ekspertem);•-liczba zaangażowanych instytucji działających w zakresie przeciwdziałania nieuczciwym praktykom wobec osób starszych;
Realizatorzy	Urząd Miasta, MOPR, jednostki organizacyjne Miasta, organizacje pozarządowe, Komenda Miejska Policji, Miejski Rzecznik Praw Konsumentów
Okres realizacji	2021-2025

C.2.4. Działania na rzecz zmiany postaw Seniorów w zakresie stylu życia, aktywności fizycznej i intelektualnej, odżywiania i higieny, dbałości o zdrowie

Zadanie 1. Propagowanie zdrowego stylu życia

- Rozwój edukacji prozdrowotnej – promocja zdrowego stylu życia (prawidłowe żywienie, aktywność fizyczna, profilaktyka chorób wieku starszego, zdrowie psychiczne)
- Prowadzenie i wspieranie edukacji dotyczącej różnorodnych prozdrowotnych form aktywności
- Organizowanie spotkań i warsztatów podnoszących wiedzę Seniorów na temat zdrowego stylu życia, konieczności dbania o zdrowie, racjonalne odżywianie itp.
- Promowanie aktywności fizycznej osób starszych (z uwzględnieniem możliwości i ograniczeń seniorów)
- Organizacja akcji informacyjnych dotyczących promocji zdrowia i profilaktyki chorób wieku dojrzałego

Wskaźniki realizacji zadań	<ul style="list-style-type: none">• -liczba osób uczestniczących w inicjatywach promujących profilaktykę i zdrowy styl życia;• -liczba inicjatyw, spotkań, warsztatów, projektów promujących profilaktykę i zdrowy styl życia
Realizatorzy	Urząd Miasta, MOPR, jednostki organizacyjne Miasta, organizacje pozarządowe, placówki służby zdrowia
Okres realizacji	2021-2025

Zadanie 2. Zwiększanie dostępności do usług medycznych

- Propagowanie inicjatyw mających na celu zwiększanie dostępności do usług rehabilitacyjnych
- Współpraca z placówkami ochrony zdrowia w zakresie organizacji opieki zdrowotnej dla najstarszych mieszkańców
- Współpraca z placówkami ochrony zdrowia oraz ze szkołami wyższymi w zakresie opracowania diagnozy potrzeb
- Realizacja profilaktycznych programów zdrowotnych, skierowanych do starszych mieszkańców

- monitorowanie i wspieranie rynku usług w zakresie świadczeń pielęgnacyjno-opiekuńczych i opieki paliatywno-hospicyjnej

Wskaźniki realizacji zadań	<ul style="list-style-type: none"> • -liczba spotkań nt. organizacji opieki zdrowotnej i opracowania diagnozy potrzeb seniorów, z udziałem placówek służby zdrowia i uczelni wyższych; • -liczba profilaktycznych programów zdrowotnych; • -liczba osób, które skorzystały z programów zdrowotnych; • -liczba pomiotów realizujących świadczenia geriatryczne, pielęgnacyjno-opiekuńcze oraz paliatywno-hospicyjne
Realizatorzy	Urząd Miasta, MOPR, organizacje pozarządowe, placówki ochrony zdrowia i uczelnie wyższe
Okres realizacji	2021-2025

C.2.5 Rozwój oferty edukacyjnej i kulturalnej dla osób starszych zgodnie z ich potrzebami i zainteresowaniami

Zadanie 1. Realizacja działań wzmacniających aktywność społeczną osób starszych w różnych dziedzinach życia

- zwiększanie w poszczególnych dzielnicach oferty działań i aktywności, wspierających rozwój zainteresowań seniorów
- wspieranie istniejących i nowo powstających form aktywizacji osób starszych (kluby seniora, domy dziennego pobytu, koła hobbystyczne, świetlice)
- zwiększanie dostępności i dostosowywanie oferty kulturalnej do potrzeb seniorów
- rozwój oferty edukacyjnej dla osób starszych np. w obszarze zdrowia, kultury, edukacji, aktywności obywatelskiej, w zakresie nowych technologii itp.
- tworzenie warunków do rozwoju kształcenia ustawicznego poprzez działalność uniwersytetów III wieku, akademii seniora itp.
- zwiększanie dostępności placówek sportowo-rekreacyjnych dostosowanych do potrzeb seniorów
- dostosowanie przestrzeni publicznej do potrzeb seniorów – rozwój infrastruktury rekreacyjnej (zielone skwery, siłownie na świeżym powietrzu, doposażanie placów i ciągów komunikacyjnych w ławki, dostosowywanie infrastruktury usługowej

w dzielnicach)

- organizowanie szkoleń i instruktaży przeciwdziałających wykluczeniu cyfrowemu, w tym informatycznych z zakresu obsługi komputera, korzystania z Internetu i bankowości elektronicznej.

Wskaźniki realizacji zadań	<ul style="list-style-type: none">• -liczba form aktywizacji i usług oferowanych środowisku seniorów w poszczególnych dzielnicach;• -liczba osób korzystających z oferty kulturalnej;• -liczba seniorów korzystających z oferty edukacyjnej;• -liczba placówek oferujących edukację dla seniorów;• -liczba seniorów korzystających z oferty sportowo-rekreacyjnej;• -liczba placówek oferujących sport i rekreację seniorom;• -liczba miejsc przyjaznych seniorom w przestrzeni publicznej;• -liczba szkoleń IT z udziałem seniorów;
Realizatorzy	Urząd Miasta, MOPR, organizacje pozarządowe, organizacje kościelne, placówki edukacyjne, sportowe, instytucje kultury
Okres realizacji	2021-2025

Zadanie 2. Aktywizacja obywatelska seniorów

- wspieranie działalności Rady Seniorów Miasta Lublin
- współpraca z organizacjami działającymi na rzecz aktywizacji osób starszych
- prowadzenie bazy organizacji pozarządowych działających na rzecz środowiska senioralnego
- aktywny udział osób starszych w planowaniu i realizacji działań skierowanych do samych seniorów oraz do społeczności lokalnej
- organizacja inicjatyw służących aktywizacji seniorów w różnych obszarach życia (sport, edukacja, rekreacja, integracja, partycypacja)
- Zwiększanie dostępu do oferty różnych instytucji działających w mieście.

Wskaźniki realizacji zadań	<ul style="list-style-type: none">• -liczba spotkań z udziałem Rady Seniorów i organizacji społecznych działających na rzecz seniorów;
----------------------------	--

	<ul style="list-style-type: none"> -liczba inicjatyw i przedsięwzięć służących aktywizacji seniorów w różnych dziedzinach; -liczba wolontariuszy 60+
Realizatorzy	Urząd Miasta, MOPR, jednostki organizacyjne Miasta, organizacje pozarządowe
Okres realizacji	2021-2025

Zadanie 3. Przeciwdziałanie marginalizacji zawodowej seniorów z uwagi na wiek

Zadania z zakresu wspierania aktywności zawodowej osób starszych realizowane są przez Miejski Urząd Pracy w Lublinie.

Realizacja działań dokonuje się poprzez:

- inicjatywy służące podnoszeniu kwalifikacji osób starszych poprzez proponowanie im oferty edukacyjnej
- inicjowanie akcji informacyjnych służących przeciwdziałaniu marginalizacji seniorów na rynku pracy
- współpracę z pracodawcami w zakresie wykorzystania potencjału seniorów na rynku pracy (m. in: organizacja wolontariatu, staży zawodowych i inne)
- propagowanie inicjatyw podnoszących świadomość społeczną w zakresie potrzeb osób przechodzących na emeryturę.

Wskaźniki realizacji zadań	<ul style="list-style-type: none"> -liczba akcji promujących świadomość społeczną w zakresie przeciwdziałania marginalizacji osób starszych na rynku pracy; -liczba programów podnoszących świadomość pracodawców w zakresie potrzeb osób przechodzących na emeryturę
Realizatorzy	Urząd Miasta, MOPR, MUP, jednostki organizacyjne Miasta, organizacje pozarządowe.
Okres realizacji	2021-2025

C.2.6. Szeroka edukacja społeczna uwrażliwiająca na problemy starzenia się

Zadanie 1. Inicjatywy promujące aktywność i pozytywny wizerunek seniorów w społeczeństwie

- organizowanie kiermaszów, wystaw prac plastycznych promujących twórczość seniorów

- prezentowanie działalności artystycznej, twórczej i kulturalnej seniorów
- organizacja konferencji, spotkań i innych wydarzeń prezentujących i promujących aktywność osób starszych
- prezentacja dobrych praktyk w dziedzinie aktywności osób starszych
- opracowywanie i prowadzenie kampanii medialnych i akcji społecznych promujących wolontariat osób starszych.
- działania na rzecz promowania pozytywnego wizerunku osoby starszej -realizacja kampanii informacyjnych i społecznych poprawiających wizerunek osób starszych i poruszających istotne kwestie społeczne związane ze starością
- animowanie środowiska seniorów do działania
- rozwój działalności informacyjnej w zakresie problematyki senioralnej
- rozwój wolontariatu i usług wzajemnych, w szczególności sąsiedzkich, z udziałem i na rzecz seniorów

Wskaźniki realizacji zadań	<ul style="list-style-type: none"> • -liczba inicjatyw promujących pozytywny wizerunek seniora w środowisku dzieci i młodzieży • - liczba zorganizowanych kiermaszów, wystaw prac plastycznych promujących aktywności seniorów; • -liczba konferencji, spotkań i innych wydarzeń prezentujących i promujących aktywność osób starszych; • -liczba kampanii medialnych i akcji społecznych promujących wolontariat osób starszych; • -liczba działań promocyjnych w formie publikacji, filmów, audycji itp. promujących aktywność i dobry wizerunek osób starszych
Realizatorzy	Urząd Miasta, MOPR, jednostki organizacyjne Miasta, organizacje pozarządowe, organizacje kościelne, placówki edukacyjne, instytucje kultury
Okres realizacji	2021-2025

Zadanie 2. Wzmacnianie integracji międzypokoleniowej

- realizacja inicjatyw o charakterze międzypokoleniowym (np. „Moja babcia czyta dzisiaj bajki w przedszkolu”)
- zacieśnianie współpracy seniorów z placówkami edukacyjnymi: szkołami

przedszkolami, uczelniami wyższymi, instytucjami pomocy społecznej, szpitalem dziecięcym.

- zapewnienie integracji seniorów w poszczególnych dzielnicach – współpraca instytucji i organizacji z radami dzielnic i społecznością lokalną
- organizacja międzypokoleniowych spotkań integracyjnych, kulturalnych, edukacyjnych, okolicznościowych, itd.
- realizacja projektów i inicjatyw międzypokoleniowych o zasięgu lokalnym, dzielnicowym i miejskim
- organizacja zajęć informacyjno-edukacyjnych dla młodzieży dotyczących problemu starzenia się i starości
- realizacja inicjatyw międzypokoleniowych, w tym w zakresie pielęgnowania więzi osób starszych z ich rodzinami

Wskaźniki realizacji zadań	<ul style="list-style-type: none"> • -liczba inicjatyw o charakterze międzypokoleniowym o zasięgu lokalnym, dzielnicowym i miejskim; • -liczba zajęć informacyjno-edukacyjnym dla młodzieży dot. problemu starzenia się i starości; • -liczba akcji promujących integrację międzypokoleniową, w tym pielęgnowanie więzi osób starszych z ich rodzinami • -liczba inicjatyw skierowanych do rodzin w zakresie integrowania pokoleń
Realizatorzy	Urząd Miasta, MOPR, jednostki organizacyjne Miasta, organizacje pozarządowe, organizacje przykościelne, placówki edukacyjne, sportowe, instytucje kultury
Okres realizacji	2021-2025

Zadanie 3. Rozszerzanie współpracy pomiędzy podmiotami i organizacjami działającymi na rzecz osób starszych

- realizacja przedsięwzięć z udziałem jednostek organizacyjnych samorządu terytorialnego, instytucji kulturalnych, edukacyjnych, podmiotów ekonomii społecznej, organizacji pozarządowych, środowisk naukowych i mediów na poziomie lokalnym, itd.

- realizacja projektów i programów mających na celu partnerską współpracę różnych instytucji na rzecz i z udziałem seniorów
- rozwój idei miejsc i inicjatyw przyjaznych seniorom
- utworzenie katalogu działań podejmowanych na rzecz seniorów przez poszczególne instytucje i organizacje
- organizowanie konferencji, spotkań informacyjnych, akcji medialnych na temat podejmowanych działań w społecznościach lokalnych

Wskaźniki realizacji zadań	<ul style="list-style-type: none"> • -liczba instytucji i organizacji działających na rzecz osób starszych; • -liczba wspólnych przedsięwzięć z udziałem Samorządu Miasta Lublin, instytucji kulturalnych, edukacyjnych, NGO, środowisk naukowych, mediów i seniorów; • -liczba rekordów w systemie rejestracji działań podejmowanych na rzecz seniorów; • -liczba konferencji, akcji medialnych nt. działań senioralnych podejmowanych w społecznościach lokalnych
Realizatorzy	Urząd Miasta, MOPR, organizacje pozarządowe, organizacje kościelne, placówki edukacyjne, sportowe, instytucje kultury
Okres realizacji	2021-2025

Zadanie 4. Szeroka edukacja społeczna w zakresie tematyki senioralnej

- upowszechnianie informacji na temat podejmowanych działań prosenioralnych przez różne instytucje
- opracowanie modelu międzyinstytucjonalnego przepływu informacji pomiędzy realizatorami usług
- opracowanie systemu pozyskiwania i segregowania danych dotyczących sytuacji i potrzeb osób w wieku 60+
- tworzenie tematycznych stron i portali internetowych dotyczących oferty aktywizującej dla osób starszych

- rozwój systemu zniżek w ramach Lubelskiej Karty Seniora i pozyskiwanie nowych partnerów do współpracy
- wspieranie partnerskich inicjatyw na rzecz osób w wieku 60+

Wskaźniki realizacji zadań	<ul style="list-style-type: none"> • -wdrożenie systemu pozyskiwania i katalogowania danych dot. sytuacji i potrzeb osób w wieku 60+; • -liczba tematycznych stron i portali internetowych dotyczących oferty aktywizujących dla osób starszych; • -liczba porozumień z partnerami współpracującymi w ramach Lubelskiej Karty Seniora • -liczba wydanych Kart Seniora
Realizatorzy	Urząd Miasta, MOPR, organizacje pozarządowe
Okres realizacji	2021-2025

D. Ewaluacja, koordynacja i finansowanie Programu

D.1.Ewaluacja

Ewaluacja będzie dokonywana na bieżąco, nie rzadziej niż 1 raz w roku poprzez przygotowanie corocznego sprawozdania z realizacji Programu. Na zakończenie dokonana zostanie ewaluacja końcowa, która posłuży sprawdzeniu, czy w wyniku podejmowanych działań w ramach realizacji Programu uzyskano przewidywane rezultaty oraz czy rezultaty przelożyły się na osiągnięcie założonych celów. Ewaluację zaplanowano w taki sposób, by była dokonywana na bieżąco przez cały czas. Wynikiem ewaluacji będzie określenie wzrostu aktywności, samodzielności i partycypacji w życiu społecznym beneficjentów Programu w odniesieniu do celów w nim przyjętych. Ewaluacja będzie realizowana na dwóch poziomach:

- ilościowym – dane ilościowe będą pochodziły ze sprawozdań, wyników monitoringu i standaryzowanych metod badawczych,
- jakościowym – dane jakościowe będą pochodziły z analiz opinii, wyników obserwacji.

D.2.Koordynacja i monitoring realizacji Programu

Koordynacja i monitoring realizacji zadań w ramach Programu prowadzona będzie przez Wydział Inicjatyw i Programów Społecznych we współpracy z Pełnomocnikiem Prezydenta Miasta Lublin ds. Seniorów oraz Radą Seniorów Miasta Lublin.

D.3.Finansowanie Programu

Działania realizowane będą z zaangażowaniem środków finansowych Gminy Lublin, jak również środków pochodzących ze źródeł zewnętrznych pozyskiwanych zarówno przez , jak też przez organizacje pozarządowe i instytucje prowadzące działania na rzecz seniorów.

Zadania zawarte w programie aktywizacji i wsparcia seniorów będą finansowane z następujących źródeł:

1. środki z budżetu państwa
2. środki z budżetu samorządowego Gminy Lublin
3. środki własne podmiotów zaangażowanych w realizację Programu
4. fundusze pozyskane od sponsorów
5. pieniądze pochodzące ze środków Unii Europejskiej
6. środki pochodzące z krajów europejskich, nie wchodzących w skład Unii Europejskiej (np. Fundusze Norweskie).